

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA HISTORIE**

**SOCIALISMUS A KOLEKTIVIZACE OČIMA PAMĚTNÍKŮ
NA VYSOČINĚ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

Petra Dobrovolná

Specializace v pedagogice: Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Breitfelder Ph.D.

Plzeň, 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 2021

.....
vlastnoruční podpis

Děkuji svému vedoucímu práce panu PhDr. Miroslavu Breitfelderovi Ph.D. za vedení mé bakalářské práce. Poděkování patří také mým respondentům, kteří mi s ochotou věnovali čas a poskytli mi rozhovory.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	2
ÚVOD.....	3
1 SOCIALISMUS A KOMUNISMUS	5
1.1 SOCIALISMUS	5
1.2 KOMUNISMUS	7
2 KOLEKTIVIZACE	9
2.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA KOLEKTIVIZACE	9
2.2 KOLEKTIVIZACE V SOVĚTSKÉM SVAZU JAKO VZOR	10
3 SITUACE V ČESKOSLOVENSKU.....	16
3.1 CHARAKTERISTIKA POLITICKÉHO SYSTÉMU V ČESKOSLOVENSKU	16
3.2 PRŮBĚH KOLEKTIVIZACE V ČESKOSLOVENSKU	17
3.2.1 Jednotná zemědělská družstva a státní statky	19
3.2.2 Akce „K“	21
3.2.3 Závěr kolektivizace.....	22
4 SITUACE NA VYSOČINĚ	23
4.1 CHARAKTERISTIKA KRAJE	23
4.2 KOLEKTIVIZACE NA VYSOČINĚ	23
5 ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY	25
ZÁVĚR	34
RESUMÉ	36
SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	37
SEZNAM TABULEK	40
SEZNAM PŘÍLOH	I

SEZNAM ZKRATEK

KSČ – Komunistická strana Československa

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

ÚVOD

Cílem této bakalářské práce je přiblížení a osvětlení problematiky týkající se komunismu a kolektivizace zemědělství. Primárním cílem je seznámit čtenáře se základními styčnými body komunismu a kolektivizace z hlediska teorie a následně uvedení této teorie do praxe na základě rozhovorů s pamětníky, které tvoří důležitou část mé bakalářské práce. Hlavním záměrem rozhovorů je zjistit, zda výpovědi pamětníků jsou v souladu s tím, co se píše v odborné literatuře na toto téma.

Tato bakalářská práce se skládá z pěti hlavních kapitol. První kapitola je zaměřena na socialismus a komunismus. Je rozdělena do dvou podkapitol, kdy se každá podkapitola zabývá jedním politickým proudem. První podkapitola se věnuje socialismu a druhá podkapitola se věnuje komunismu.

Druhá kapitola je zaměřena na kolektivizaci. Tato kapitola je opět členěna do dvou menších podkapitol, kdy první podkapitola se zabývá teoretickými východisky kolektivizace a srovnává její klady a zápory a druhá kapitola se zabývá kolektivizací v Sovětském svazu, která je důležitá pro lepší pochopení kolektivizace v Československu.

Ve třetí kapitole už je věnována pozornost Československu a ve dvou podkapitolách zde rozebírám politickou situaci v tehdejší Československu a věnuji se opět kolektivizaci, teď už ovšem konkrétně na území Československa. Je zde popsán průběh procesu kolektivizace, vznik jednotlivých typů jednotných zemědělských družstev a část je věnována také významné, ale velmi nepříjemné akci, kterou známe pod názvem Akce „K“.

Čtvrtá a tedy předposlední kapitola se věnuje konkrétnímu geografickému území – Vysočině. V této kapitole se nachází krátká charakteristika kraje Vysočiny a také proces kolektivizace v tomto kraji, který je zpracován především na základě skutečného příběhu týkajícího se obce Babice, který je stěžejní částí jednotlivých publikací.

Poslední, pátá kapitola se už věnuje samotným rozhovorům s pamětníky. Jednotliví respondenti jsou v úvodu kapitoly krátce představeni a je představen také cíl, který se díky zpracování těchto rozhovorů pokusím splnit a potvrdit. V této kapitole se celé rozhovory s pamětníky nenachází, vždy jsem použila pouze charakteristickou část výpovědi. Kompletní rozhovory s pamětníky se nachází v úplném závěru práce v přílohách.

Závěr práce je zaměřen především na část s rozhovory, kde jsou všechny rozhovory shrnuty a původní cíl, který jsem si stanovila ještě před začátkem práce s rozhovory. Dále se zde nachází také komplexní shrnutí celé práce.

1 SOCIALISMUS A KOMUNISMUS

Původ socialismu a komunismu je identický. Oba tyto politické proudy byly neodmyslitelnou součástí socialistického hnutí, které bylo formulováno přibližně před 160 až 220 lety. Socialistické hnutí tvrdilo, že lidská společnost, která doposud existovala, je nespravedlivá, neboť v ní existovala instituce soukromého vlastnictví, která nevyhnutelně vedla k vykořisťování člověka člověkem. Socialistické hnutí se této nespravedlivé společnosti chtělo zbavit, a tak již ve svých počátcích formulovalo společenské, státní a kolektivní vlastnictví majetku, bohatství a výrobních prostředků. Socialistické hnutí končí v roce 1903, kdy na 3. sjezdu Ruské sociálně demokratické dělnické strany dochází k rozštěpení socialistického hnutí na socialisty a komunisty.¹

1.1 SOCIALISMUS

Slovo socialismus má svůj původ v latině a vychází z latinského slova *societas*, což znamená spolek či společenství, a slova *socius*, které můžeme přeložit jako druh.

Socialismus vzniká jako reakce na průmyslovou revoluci s jejími sociálními dopady na společnost. Jeho základem je přesvědčení, že nadvláda soukromého vlastnictví není slučitelná s důstojným životem občanů a se spravedlivým uspořádáním společnosti.²

Historický vývoj socialismu je zpravidla členěn do pěti vývojových fází. První fáze je spjata s raným socialismem, zvaným také jako utopickým, a probíhá do roku 1848. V druhém vývojovém období socialismu dochází k utváření dělnických organizovaných hnutí po celé Evropě a tyto sociálně demokratické strany působí na scéně až do 1. světové války. Během třetího období dochází ke štěpení socialistického hnutí na komunistické a sociálně demokratické strany. Toto období začíná po roce 1917 a trvá do konce 2. světové války, tedy do roku 1945. Čtvrté období začíná po roce 1945 a je charakterizováno konfliktem mezi Východem a Západem. Páté, tedy poslední vývojové stádium socialismu je zaměřeno na vývoj socialistického hnutí po roce 1989.³

¹ Centrum pro studium demokracie a kultury; Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly, dostupné z <https://www.cdk.cz/socialismus-komunismus-stycne-body-rozdily> [online].

² Sociologická encyklopedie; Socialismus, dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus> [online].

³ ADAMOŤÁ Karolína, KRÍŽOVSKÝ Ladislav; Politologie, s. 88.

Socialismus je velmi často brán jako obsahově nejdiferencovanější, nejrozsáhlejší a nejrozpornější politickou ideologií a politickým hnutím 19. a 20. století. V publikaci Politologie od Karoliny Adamovské a Ladislava Křížíka je definován následovně. „*Jeho jádro spočívá v koncepcích teoretického zdůvodnění a praktického uskutečňování nového hospodářského řádu překonáním kapitalistického vlastnictví výrobních prostředků a jemu odpovídajících výrobních vztahů ve prospěch společensky racionálně řízeného a egalitárně uspořádaného hospodářství, jako předpokladu zamýšlen celkové společenské a politické emancipace člověka.*“ (Politologie – Karolina Adamová, Ladislav Křížkovský).⁴

V jádru socialismu stojí představa o tom, že lidé jsou společenšší tvorové, kteří jsou spjati se společným lidstvem a snaží se poukázat na důležitost pospolitosti. Mezi socialisty vznikají také tendence týkající se kladení důrazu na výchovu a potlačení přirozenosti jedince. Na základě socialistického tvrzení o společném lidství jsou podle socialistů všichni lidé vázáni tak zvaným bratrským poutem, tato myšlenka vést k upuštění od individualismu a přejítí ke společné spolupráci. Takováto spolupráce podle nich umožňuje využívat kolektivní energii a minimalizovat konkurenci, která naopak z lidí energii vysává.⁵

„*V marxistické teorii (zejména v její leninské modifikaci) se socialismus vysvětluje jako systém výrobních a ostatních společenských vztahů, charakteristický pro přechodnou fázi vývoje mezi kapitalismem a (dovršeným) komunismem. Výrobní prostředky jsou převedeny do společenského státního a družstevního vlastnictví a stát přetrvává jako nástroj plánování a řízení všech oblastí společenského života, aby mohl být nakonec s dosažením komunismu nahrazen tzv. komunistickou všelidovou samosprávou.*“⁶ Takto jsou popsány zásady socialismu v publikaci od Karoliny Adamové a Ladislava Křížíka s názvem Politologie.

Ideologická socialistická myšlenka vede hned k několika problémům, které se nepodařilo vyřešit. Jednalo se především o problémy, které se týkaly decentralizace rozhodování v případě zachování komplexní ekonomiky, a problémy související s efektivitou práce, která díky neexistující konkurenci klesala. Významným problémem byla také velká míra nezaměstnanosti.⁷

⁴ ADAMOVÁ Karolina, KŘÍŽOVSKÝ Ladislav; Politologie, s. 87.

⁵ HEYWOOD Andrew; Politologie, s. 77.

⁶ ADAMOVÁ Karolina, KŘÍŽOVSKÝ Ladislav; Politologie, s. 90.

⁷ Sociologická encyklopedie; Socialismus, dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus> [online].

1.2 KOMUNISMUS

Slovo komunismus pochází z latinského slova communis, které v překladu znamená patřící všem.⁸

Historie komunismu sahá do 19. století, kde nalézáme první komunistickou myšlenku u německých politických filozofů Karla Marxe a Friedricha Engelse. Podle těchto filozofů se civilizace vyvíjí směrem od prvobytného komunismu, přes společenskoekonomickou formaci, která je založena na soukromém vlastnictví, až ke komunistické společnosti.⁹

Pojem komunismus lze tedy použít k označení utopické vize o beztřídní společnosti, kterou formulovali Karel Marx a Friedrich Engels. Jejich principy a teorií se nechala inspirovat politická strana, která na těchto základech postavila novou politickou praxi, označovanou jako komunismus. V neposlední řadě komunismus také označuje politický režim, který po revoluci v Sovětském svazu nastolily komunistické politické strany, které byly nově u moci.¹⁰

V teoretické rovině je komunismus režim, který se opírá o marxistické – leninistické učení, kde hlavní roli hraje tak zvaný třídní boj.

V praxi komunismus proniká do každé sféry společenského života, likviduje jeho normální funkce a v konečném stádiu jej zcela ovládá. Tento režim má vidinu v rovnostářské beztřídní společnosti, která bude vysoce prosperující.

V komunistickém režimu jsou odmítány jakékoli modely demokracie, jako jsou například volby, které sice existují, ale mají pouze formální podobu. Dochází také k velké eliminaci nekomunistických stran, které jsou buď ovládnuty a kontrolovány komunisty nebo zcela zlikvidovány. Názory, které nejsou v souladu s režimem, nejsou trpěny a jejich autoři jsou často trestáni nebo pronásledováni. Na základě toho dochází k čím dál častějšímu používání represí a teroru.

Obyvatelé státu jsou systematicky zavražďováni a čím dál víc lidí je označeno za potenciální nepřátele režimu a postupně tak dochází k jejich likvidaci. Útěky do zahraničí, kterými se to obyvatelé mnohdy snažili řešit, byly z velké části doprovázeny neúspěchem,

⁸ Sociologická encyklopedie; Komunismus, dostupné z <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunismus> [online].

⁹ Tamtéž

¹⁰ ADAMOVIÁ Karolina, KRÍŽOVSKÝ Ladislav; Politologie, s. 93.

protože komunisté změnil systém týkající se ostrah státních hranic. Nově bylo vše podřízeno pečlivé kontrole a jakékoli cestování za hranice bylo skoro nemožné.

Jedním z hlavních komunistických cílů byla církev, u které dochází k eliminaci její pozice ve společnosti a na kterou jsou nově cíleny silné útoky.

Co se týče komunismu na území Československa, tak zde bylo v tomto období zcela zlikvidované soukromé vlastnictví - v zemědělství byla preferována kolektivní forma vlastnictví, kdy vše spadalo do státních statků či do jednotných zemědělských družstev (dále jako JZD).

Ekonomický vývoj československé společnosti byl plánován centrálně a byl pod přísným dohledem komunistické strany. Finančnímu kolapsu byly označovány za měnovou reformu a významným problémem komunismu začal být také nedostatek zboží a s tím spojené tak zvané fronty na cokoli.¹¹

Kapitolu o komunismu a jeho ideologii bych ráda zakončila citací z publikace *Politický systém České republiky*, která tuto kapitolu výstižně uzavře. „*Komunismus byl líčen jako pozemský ráj: beztřídní společnost bohatých a šťastných lidí, v níž jsou odstraněny všechny protiklady, kde všichni pracují dobrovolně, pro pouhou radost z práce, a všem se hojně dostávalo všeho, co potřebují. Stát, právo a peníze i monogamní manželství měly být nahrazeny vyššími – kolektivními – formami soužití a dobrovolné kázně.*“¹²

¹¹ iBadatelna, Komunistický režim, dostupné z <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/komunisticky-rezim> [online].

¹² VODIČKA Karel, CABADA Ladislav; *Politický systém České republiky*, s. 77.

2 KOLEKTIVIZACE

2.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA KOLEKTIVIZACE

Kolektivizace, známa také pod názvem zespolečenštění, je socialistická změna soukromého a individuálního hospodaření v hospodářství kolektivní.

Historie kolektivizace má svůj počátek již v první polovině 16. století, kdy po celé Evropě vznikají organizovaná dělnická hnutí.¹³ Do praxe v podobě jak ji známe dnes je uvedena až ve 20. letech 20. století v Sovětském svazu Josifem Vissarionovičem Stalinem.¹⁴

Kolektivizace je velmi úzce spjata se zemědělstvím, kdy během kolektivizace dochází k socialistické přeměně zemědělství. Dochází k centralizaci malorolnické výroby do velkých ekonomických celků, které fungují na družstevních zásadách hospodářství. Nejčastěji je kolektivizace realizována jako potupný proces slučování malých rolnických hospodářství do socialistických zemědělských podniků.

Proces kolektivizace je podle jejich zastánců nevyhnutelnou podmínkou pro rozvoj výrobních zemědělských sil v zemědělství. Vrcholem kolektivizace mělo být odstranění rozdílů mezi velkovýrobním průmyslem a hospodařením drobných rolníkům, charakteristické pro období, kdy docházelo k přechodu od kapitalismu k socialismu.¹⁵

Kolektivizace bývá velmi často vnímána pouze negativně, ale je důležité si uvědomit, že přinesla také řadu výhod, které kolektivizačnímu modelu nemůžeme odeprít.¹⁹

	klady	zápory
kolektivizace	<ul style="list-style-type: none">- z malých polí se staly větší celky- k obdělávání jsou používány stroje místo zvířat, dochází tedy k lepší technické vybavenosti- dobré podmínky pro plošnou rostlinnou výrobu.	<ul style="list-style-type: none">- odosobnění práce- zabavování majetku- zemědělci přestávají pracovat na svém území- zemědělci ztrácí vztah k práci a půdě- politické zásahy do zemědělství^{16 17 18}

¹³ BOČKOVÁ Marie a spol; Zemědělství a 50. léta, s. 25.

¹⁴ Reportáž, ČT24; 70 let od počátku kolektivizace, dostupné z

https://www.youtube.com/watch?v=GY6cMTH7du8&ab_channel=MiroslavBreitfelder [online].

¹⁵ BOČKOVÁ Marie a spol; Zemědělství a 50. léta, s. 25.

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ Kolektivizace Zdroj: udlv.ff.cuni.cz <https://www.vyznam-slova.com/Kolektivizace> [online].

¹⁸ Tabulka č. 1: Srovnání kladů a záporů kolektivizace

¹⁹ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 231.

2.2 KOLEKTIVIZACE V SOVĚTSKÉM SVAZU JAKO VZOR

Pro lepší pochopení kolektivizace na území Československa se nejdříve musíme podívat k našemu velkému vzoru z východu, a to konkrétně do Sovětského svazu.²⁰

Sovětské kolektivizační metody byly považovány za moderní a pokrokové, a právě proto se podle těchto sovětských metod řídila také kolektivizace na území Československa.²¹ Kolektivizace Sovětského svazu tedy byla pro Československo vzorem, jak se to má dělat, a dá se říci, že jistým způsobem předurčovala také to, co se mělo následně stát u nás v Československu.²²

Ke kolektivizaci v Sovětském svazu dochází již mnohem dříve než v tehdejším Československu. Začíná v roce 1929 a končí v roce 1933.

Ještě před samotnou kolektivizací dochází v roce 1917 k první nacionalizaci půdy a na základě tak zvaného Dekretu o půdě, kterým si Vladimir Iljič Lenin chtěl upevnit svou moc.²³ 8. listopadu téhož roku byl také podepsán dekret Rady lidových komisařů, který stejně jako předešlý dekret upravoval podmínky o vlastnění půdy.²⁴ Rolnická otázka tedy byla trnem v oku Sovětského svazu již od samého počátku totalitního režimu.²⁵

Hlavní myšlenkou kolektivizace byla vidina přílivu obyvatelstva do měst. Kvůli probíhajícímu rozvoji industrializace sovětských měst nepotřebovala sovětská vláda tolik venkovského obyvatelstva, a tak se je násilnou formou pokusili přetvořit na obyvatele měst a průmyslové pracovníky.²⁶

Masová kolektivizace, která byla v Sovětském svazu roku 1929 vyvolána, byla podle komunistů naprosto logickým a nevyhnutelným tahem.²⁷

²⁰ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 18.

²¹ ROKOSKÝ Jaroslav; Kolektivizace v Československu, s. 12

²² VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 18.

²³ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 36.

²⁴ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s. 14.

²⁵ ROKOSKÝ Jaroslav; Kolektivizace v Československu, s. 11.

²⁶ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 18 – 19.

²⁷ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s. 15.

Do vesnic na venkov byly vysílání straničtí kádři, kteří měli za úkol celou kolektivizaci uspíšit. Zakládány byly také společné podniky, do kterých straničtí kádři měli získat co nejvíce venkovanů.²⁸

Sovětský svaz jednotlivé zemědělské vrstvy likvidoval postupně. Při likvidaci jednotlivých kulackých tříd docházelo k tak zvanému rozkulačování.²⁹ Nejprve docházelo k likvidaci velkých sedláků, kdy sovětská vláda zdůrazňovala podporu malých a středních zemědělců. Poté co se jim podařilo zbavit se těch největších, přišla na řadu střední vrstva a hned po nich následovala ta nejnižší. V konečné fázi došlo k naprosté likvidaci a zrušení všech soukromých hospodářství na venkově a k vytvoření nového kolektivního systému družstevního vlastnictví, kde začaly vznikat kolchozy.³⁰ Kolchozy byly v rámci efektivitě zřízeny místo všech soukromých usedlostí a byly vlastněné komunou a řízeny státem.³¹

Lidé byli velmi často nuceni podepsat vstup do kolchozu, což v praxi znamenalo, že sedláci zadarmo propůjčili své pozemky i zemědělské stroje státu a sami tak za minimální mzdu začali pro stát pracovat.³² I přes pozitivní sovětské sliby byl vstup do kolchozu z velké části nedobrovolný a většinu údajů o dobrovolném vstupu do kolchozů musíme předem jasně zavrhnout.³³ Lidé byli do jednotlivých kolchozů násilně naháněni a ti, kteří vstup do kolchozů odmítali, byli pranýřováni či zastrašováni.³⁴

Od poloviny 30. let začínají kolchozy být řízeny výlučně okresními a stranickými výbory. Jednotlivé kolchozy po vzoru stanov zemědělského artělu z roku 1935, tak znárodněnou půdou sice disponovaly v trvalém užívání, ale nemohli ji prodat, koupit či pronajmout. Jediné, k čemu měly pravomoc, bylo přidělit půdu svým členům ve formě záhumenky.³⁵ Správní úřady měly také ve své pravomoci zbavování majetku rolníků a také mohly jednotlivé rolníky vypovídat z půdy z jejich půdy, okresů nebo dokonce z jednotlivých částí Sovětského svazu.³⁶ Vedení jednotlivých kolchozů mělo také ve své

²⁸ APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 117.

²⁹ Tamtéž, s. 123.

³⁰ ROKOSKÝ Jaroslav; Kolektivizace v Československu, s. 12.

³¹ APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 116.

³² JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 36.

³³ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s. 16.

³⁴ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 36.

³⁵ Tamtéž, 37.

³⁶ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s. 16.

pravomoci rozdělovat a přiřazovat potraviny na základě toho, jak byla odvedena daná práce odvedena.³⁷

Velcí sedláci, Sověty nazývaní jako kulaci, kteří svojí produkcí oživovali slabou a umírající sovětskou ekonomiku, byli Sovětskému svazu největším trnem v oku a často byli prohlášeni za viníky a původce špatného zásobování a tedy byli považováni i za viníky pozdějšího hladomoru. Kulaci byli státem prohlášeni za škůdce socialismu a diktatury proletariátu. Byli také nazývaní jako nepřátelé lidu, kteří musí být pronásledováni a později zlikvidováni.³⁸

*„Příkazy k likvidaci kulaků přicházely doprovázeny čísly a seznamy, kolik má být odstraněno, kolik posláno do vyhnanství, kolik do nově se rozšiřujících koncentračních táborů gulagů a kolik do nově vzniklých vesnic. Za plnění těchto kvót nesli odpovědnost místní policisté, ať už dokázali kulaky určit nebo ne. A když je nemohli objevit, bylo třeba je vytvořit.“*³⁹ Anna Applebaumová ve své publikaci Rudý hladomor jasně dokazuje, že likvidace kulaků byl předem stanovený proces, kde nebylo nic necháno náhodě.

Úspěšní a podnikaví sedláci se najednou stali pracovní námezdní silou a určitou svobodu, která byla, měla nahradit přísná regulace a pravidla.⁴⁰

Kolektivizace neměla za úkol zničit pouze zemědělství. Ničila všechny životní hodnoty, na které bylo obyvatelstvo do teď zvyklé a bez kterých si nedovedlo představit život. Nejčastějším útokem byl útok na náboženství. Režim náboženství nepodporoval a odmítal jej, a tak například docházelo k zesměšňování kněží či jinému znesvěcování svatých míst.⁴¹

O těchto odporných činech se zmiňuje také Anna Applebaumová a ve své knize Rudý hladomor to popisuje následovně. *„Ničení fyzických symbolů náboženství a represe proti kněžím doprovázel stát vlnou zlobné protináboženské propagandy a útoků na obřady jak náboženské, tak všeobecně selské. Ve venkovských i městských školách se děti dovídali, že nemají věřit v Boha. Stát zakazoval tradiční svátky – Vánoce, Velikonoce, dny jednotlivých*

³⁷ APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 134.

³⁸ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 37.

³⁹ APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 125.

⁴⁰ Tamtéž, s. 116.

⁴¹ Tamtéž, s. 131.

světců – a nedělní bohoslužby, které nahrazoval bolševickými oslavami jako 1. máj a výročí revoluce. Také pořádal ateistické přednášky a shromáždění.“⁴²

Zničen byl také tradiční život rolnického obyvatelstva. Události jako jsou křtiny, svatby či pohřby byly zrušeny. Byl propagován styl života tak zvaně na hromádce a manželství se uzavírala pouze na úradech bez tradičních oslav a obřadů.⁴³ Otcové ztráceli v rodině autoritu, nevlastnili půdu, kterou by svým synům odkázali, a tak u nich už neměli takový respekt, jako před tím. Děti ve školách byly nabádány k tomu, aby udávaly své rodiče a často byly také vyslýchány ohledně situace, kterou mají doma. Nastal také konec tradiční vesnické samosprávy. Bylo zvykem, že muži si mezi sebou vybrali své předáky. Po kolektivizaci sice probíhaly oficiální volby, ale byly prováděny pouze na oko a jejich výsledek byl předem jasný.⁴⁴

Kolektivizace neměla za úkol zničit pouze rodinné vztahy či náboženství, ale na psychiku jedince chtěla působit ze všech stran. Nebylo neobvyklé, že se rozpadlo také velké množství přátelství nebo došlo k našponování sousedských vztahů. Chudí rolníci byli velmi často stavěni do takové pozice, aby došlo k přirozenému boji mezi nimi a bohatšími sedláky. Chudší vrstva dostala od státu jisté pravomoci, díky kterým byli často poštíváni proti svým majetným sousedům.⁴⁵ Běžnou praxí pro zpřetrhání a narušení sousedským a přátelským vztahů bylo vystěhování označené rodiny. V praxi to fungovalo tak, že vybraný kulak, který byl v danou dobu největším trnem v oku, byl zbaven svých pozemků a majetku, který mu byl vyměněn za nový v jiné části okresu nebo konce v jiné části Sovětského svazu. Rodina se tam musela přestěhovat a tím pádem musela zpřetrhat i veškeré vztahy, které měli na původním místě bydliště.⁴⁶

Sovětská kolektivizace byla velmi násilná a během svého trvání si vyžádala miliony obětí. Čísla těchto obětí se liší. Podle zpráv Josifa Vissarionoviče Stalina se jednalo o 3,5 milionu venkovanů, ale podle zahraničních médií se toto číslo mohlo vyšplhat na 6 až 7 milionů mrtvých lidí.⁴⁷ Většina obětí kolektivizačního procesu padla před koncem

⁴² APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 131.

⁴³ Tamtéž, s. 132.

⁴⁴ Tamtéž, s. 134.

⁴⁵ Tamtéž, s. 121.

⁴⁶ Tamtéž, s. 129.

⁴⁷ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 36.

kolektivizace v letech 1932 až 1933, kdy nastává hladomor. Hladomor v Sovětském svazu byl nejvýznamnější na Ukrajině, kde bylo obyvatelstvo zasáháno nejvíce.⁴⁸

Za velký hladomor, který na venkově byl, mohlo i to, že hlavním úkolem zemědělství se stalo zásobování měst. Zničený venkov nestíhal plnit normy a sami rolníci neměli jak zabezpečit svoji rodinu.⁴⁹ K takové situaci vedly slabé a špatné výnosy obilí a velmi špatný stav a užitkovost hospodářských zvířat, což logicky znamenalo chronický nedostatek potravin pro obyvatelstvo a brzký nástup již zmiňovaného hladomoru. Této situaci nepomohla ani technická zaostalost, která i přes velké množství zemědělské půdy nedokázala zlepšit nízkou produktivitu zemědělství.⁵⁰

Právě v době hladomoru byl volný prodej zemědělských surovin na trzích zakázán. V praxi to znamenalo, že se mohly prodávat pouze takové suroviny, které zbyly i po odevzdání dodávek. Vzhledem k velmi vysokým normám, suroviny většinou žádné nezbyly a tím pádem nemohl proběhnout ani žádný volný obchod zbylých surovin. Sovětský svaz počítal také s možností krádeže obilí ze strany hladovějících obyvatel a tak se 7. srpna 1932 pojistil dekretem o ochraně majetku družstev a kolchozů, který stanovoval drakonické tresty, jako například dlouholeté vězení nebo dokonce trest smrti.

Kolchozní rolníci byli nuceni kvůli hladomoru opouštět svá obydlí a přestěhovat se, i když to nebylo tak jednoduché, jak se dnes zdá.⁵¹ Dekretem z roku 1932 bylo rolníkům a sedlákům znemožněno se vzdalovat z jejich bydliště a byli tak připoutáni ke své kolchozní půdě.⁵² Rolníkům a sedlákům ve všech kolchozech po celém Sovětském svazu nebyly vydávány tak zvané vnitřní pasy, které sloužily ke kontrole a administrativě obyvatelstva. Pokud občan Sovětského svazu neměl takový průkaz, nemohl se legálně přestěhovat. Bez takového pasu se nemohl v novém bydlišti oficiálně přihlásit a prokázat, tudíž tak nemohl ani oficiálně získat zaměstnání a neměl nárok ani na potravinové přiděly jídla.⁵³

⁴⁸ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti, s. 16

⁴⁹ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 19.

⁵⁰ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 36.

⁵¹ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti, s. 17.

⁵² ROKOSKÝ Jaroslav; Kolektivizace v Československu, s. 11.

⁵³ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti, s. 17.

Rolníci se proti tomuto přístupu pokoušeli protestovat a mnozí se i vzepřeli, ale veškeré tyto snahy byly potlačeny zásahem ze strany armády. Velmi častý byl také transport menších rolníků a kulaků i s jejich rodinami do kazachstánských či sibiřských táborů.⁵⁴

Všechny tyto absurdity týkající se kolektivizace měly za vinu úplné zničení sovětského venkova, kdy spousta rolníků muselo začít od úplné nuly.⁵⁵ I přes všechna tvrzení o tom, jak je kolektivizace velmi úspěšná, tak v závěru pro Sovětský svaz znamenala pouze naprostý ekonomický rozvrat a chaos.⁵⁶

K úplnému dovršení kolektivizace došlo na sklonu 30. let, kdy se podařilo zcela zlikvidovat soukromý sektor a kdy kolchozy podle jednotlivých údajů sdružovaly až 99% osevních ploch a 93% rolnického hospodářství.⁵⁷

„Kolektivizace sama o sobě nemusela vést k hladomoru v takovém rozměru, v jakém k ní ve dvaatřicátém a třiatřicátém roce došlo. Jenomže metody užití ke zkolektivnění rolníků rozvrátily etnickou strukturu venkova i jeho hospodářský řád. Staré hodnoty – úcta k majetku, k důstojnosti a k lidskému životu – zmizely. Místo nich bolševici dosadili zárodky ideologie, které měly nabýt smrtícího účinku.“⁵⁸ Kolektivizace v Sovětském svazu jsme uzavřeli citací od Anny Applebaumové z knihy Rudý hladomor, která je pro toto období naprosto výstižná.

⁵⁴ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 19.

⁵⁵ Tamtéž

⁵⁶ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti, s. 16.

⁵⁷ JECH, Karel; Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy, s. 37.

⁵⁸ APPLEBAUMOVÁ, Anna; Rudý hladomor, s. 134.

3 SITUACE V ČESKOSLOVENSKU

3.1 CHARAKTERISTIKA POLITICKÉHO SYSTÉMU V ČESKOSLOVENSKU

Po konci 2. světové války si Komunistická strana Československa (dále jako KSČ) začíná připravovat základy k převzetí politické moci a následně k uskutečnění kolektivizace venkova.⁵⁹

Vítězi parlamentních voleb se stávají v květnu 1946 a následující dva roky budují své dominantní postavení. K jejich vítězství jim značně pomohl jejich program týkající se zemědělských záležitostí.⁶⁰ O prvních pěti letech vlády, kdy byl komunismu u moci, se dá hovořit také jako o totalitní periodě československých dějin.⁶¹

Hlavním nositelem výkonné a vládní moci byla v tomto období dle ústavy vláda, ale realita byla taková, že veškerou moc v zemi měl v rukách Ústřední výbor komunistické strany Československa (dále jako ÚV KSČ). V čele ÚV KSČ byl první tajemník, který se snažil vnitřní strukturu ÚV KSČ zorganizovat podle vzoru jednotlivých ministerstev. Musíme si ovšem také uvědomit, že ÚV KSČ byl silně vázán na Sovětský svaz a byl nucen se podrobit jeho silnému diktátu. Dá se tedy říci, že rozhodující mocenské orgány nejen, že byly mimo dosah ústavních orgánů, ale dokonce také byly i mimo hranice Československa.⁶²

Jádro komunistické strany tvořili převážně předváleční komunisté, z kterých se později stávali vedoucí funkcionáři, kteří byli dosazováni na nejlepší vedoucí funkce v hospodářství a ve státní správě, které začali masivně obsazovat po únoru 1948.⁶³

KSČ je tedy od roku 1948 definitivně rozhodující a vedoucí síla Národní fronty. V tomto roce se také novým prezidentem stal předseda KSČ Klement Gottwald, který tímto krokem utvrzuje komunistickou moc v Československu.

KSČ měla velmi radikální socialistický plán, který oficiálně vyhlásila v 1949 na IX. sjezdu. Jasně stanovené byly také socialistické ekonomické cíle, kterých dosahovali pomocí dlouhodobých plánů, tak zvaným dvouletek, později pětiletok. V zemědělství dochází

⁵⁹ BOČKOVÁ Marie a spol.; Zemědělství a 50. léta, s. 49.

⁶⁰ BLAŽEK Petra, KUBÁLEK Michal, a spol.; Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a středoevropské souvislosti, s. 79 – 80.

⁶¹ BALÍK Stanislav, HLOUŠEK Vít, HOLZER Jan, ŠEDO Jakub; Politický systém českých zemí 1848 – 1989, s. 136.

⁶² Tamtéž, s. 135.

⁶³ VODIČKA Karel, CABADA Ladislav, Politický systém České Republiky. Historie a současnost; s. 70.

k propuknutí násilné kampaně tak zvaných jednotných zemědělských družstev (dále jako JZD).⁶⁴

Jedním z hlavních činů, kterého se KSČ dopustila, bylo neobnovení agrární strany. Právě díky tomuto kroku přestala existovat snad jediná politická strana, která ve svém politickém programu jako hlavní bod uváděla hájení zájmů zemědělců.⁶⁵ Neobnovení agrární strany nebyl jediný politický přešlap ze strany KSČ. Stoupenci jiných politických stran byli velmi často pronásledováni a byli podrobeni velkým represím. Běžné byly také politické administrativní čistky, které byly prováděny v hospodářství a státní správě.⁶⁶

Jako vykonavatelé státní moci a strážci lidu a svobod na úrovni krajů, okresů a obcí byly ustanoveny národní výbory. Národní výbory byly zároveň podřízeny vládním a výkonným orgánům státní moci, převážně tedy ministerstvu vnitra.⁶⁷

3.2 PRŮBĚH KOLEKTIVIZACE V ČESKOSLOVENSKU

Kapitolu, která se bude věnovat kolektivizace na území Československa, bych ráda začala známým heslem Klementa Gottwalda „*Nebude u nás socialismu bez přechodu vesnice k socialismu...*“⁶⁸

Československé zemědělství se po konci 2. světové války nacházelo v mimořádně špatných podmínkách. Po osvobození Československa z německé okupace začala KSČ předstírat, že hodlá budovat speciální socialismus, tak zvanou „československou cestou“. Dá se říci, že toto divadlo hrála KSČ do té doby, než získala moc zcela do svých rukou a než začala s kolektivizací.⁶⁹

Kolektivizace venkova byla velmi dlouho plánována a připravována. Už na V. sjezdu, který v roce 1929 konala KSČ, byla přijata idea kolektivizace, která probíhala v Sovětském svazu.⁷⁰ V tomto kontextu je potřeba si uvědomit, že Československo se

⁶⁴ BALÍK Stanislav, HLOUŠEK Vít, HOLZER Jan, ŠEDO Jakub; Politický systém českých zemí 1848 – 1989, s. 148.

⁶⁵ BOČKOVÁ Marie a spol; Zemědělství a 50. léta, s. 49.

⁶⁶ VODIČKA Karel, CABADA Ladislav, Politický systém České Republiky. Historie a současnost; s. 69.

⁶⁷ BALÍK Stanislav, HLOUŠEK Vít, HOLZER Jan, ŠEDO Jakub; Politický systém českých zemí 1848 – 1989, s. 155 – 156.

⁶⁸ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 23.

⁶⁹ DRAŠNER František, Ohně na Vysočině, s. 23.

⁷⁰ HOLÁ Věra; Neobyčejná doba. Vzpomínky průkopníků socialistického zemědělství s. 419.

z mezinárodněpolitického pohledu stalo součástí evropského sovětského bloku.⁷¹ Sovětská kolektivizace byla pro ČSR vzorem a až na hladomor, který byl pro Sovětský svaz téměř ničivý, měla kolektivizace stejné dopady i u nás. Docházelo k likvidaci staletých selských rodin, rozvratu venkova a přetrhání lidských vazeb.⁷²

Proces kolektivizace měl především za úkol izolovat jednotlivé rolníky a sedláky tak, aby byli odkázáni zcela na sebe. Velmi pěkně je to popsáno v publikaci Ke sporům zemědělské družstevnictví a kolektivizace v Československu od Antonína Václavů. „*Této izolace se dosahovalo mj. tím, že byla postátněna všechna úvěrová družstva (záložny, kampeličky), aby rolník nedostal nikde ani korunu úvěru. Byla postátněna i pomocná družstva, aby byl rolník závislý výhradně na státních organizacích, které ovšem plnily cíle KSČ.*“⁷³

V roce 1945, kdy se k moci dostávají českoslovenští komunisté, dochází k pozemkovým reformám, které probíhají v různě silných vlnách.

Mezi roky 1945 až 1946 probíhá období, které je charakteristické konfiskací půd zrádců, kolaborantů, ale také Maďarů a Němců.

V následujících dvou letech dochází ke vzniku Ďurišových zákonů.⁷⁴ Ďurišovy zákony pojmenované po komunistickém ministru zemědělství pocházejí z období ještě před únorem 1948 a schvalují původní komunistické návrhy.⁷⁵ Součástí těchto zákonů byl také Hradecký program. Hradecký program bylo neoficiální označení programového dokumentu politiky zemědělství KSČ, který formuloval návrh zákona o pozemkové reformě. Podle této reformy mělo dojít k rozdělení půdy nad 50 hektarů, kterou vlastnila jedna rodina. Pokud zemědělec nedokázal půdu do 50 hektarů obdělávat a nepracoval na ni, byla obdělávána někým jiným.⁷⁶ Komunisté se Hradecký program snažili prosadit v roce 1947.⁷⁷

⁷¹ BLAŽEK Petr, JECH Karel, KUBÁLEK Michal; Akce „K“. Vyhánění sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech, s. 18.

⁷² Reportáž, ČT24; 70 let od počátku kolektivizace, dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=GY6cMTH7du8&ab_channel=MiroslavBreitfelder [online].

⁷³ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 26.

⁷⁴ JAKUBEC Ivan, EFMERTOVIÁ Marcela, SZOBI Pavel, ŠTEMBERK Jan; Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992, s. 225.

⁷⁵ Reportáž, ČT24; 70 let od počátku kolektivizace, dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=GY6cMTH7du8&ab_channel=MiroslavBreitfelder [online].

⁷⁶ Bibliografie českých dějin, Historický ústav AV ČR; Hradecký program, dostupné z <https://biblio.hiu.cas.cz/records/f24127e8-766e-4262-a8c4-57c755736ecc> [online].

⁷⁷ Reportáž, ČT24; 70 let od počátku kolektivizace, dostupné z https://www.youtube.com/watch?v=GY6cMTH7du8&ab_channel=MiroslavBreitfelder [online].

Po převzetí vlády komunisty dochází v únoru 1948 ke kolektivizaci zemědělství, která byla ze strany většiny rolníků odmítána.⁷⁸ V tomto období je jedním z předních komunistických specialistů, týkající se československé rolnické otázky Antonín Volavka, který vypracoval program, podle kterého se mělo klíčem k úspěchu stát zapojení rolníků do výstavby socialismu a tak zvaných vzorných obcí. Do vzorných socialistických obcí se v průběhu první pětiletky mohla zapojit pouze jedna obec z každého okresu. Ve vzorné obci měli být a hospodařit především střední a malí rolníci, kteří měli mimořádný zájem o racionalizaci a modernizaci zemědělské výroby.⁷⁹

Českoslovenští komunisté ovšem od začátku, co byli u moci, tvrdili a slibovali, že k žádné kolektivizaci nikdy nedojde.⁸⁰ Po té co bylo jasné, že tento výrok nebyl pravdivý, začala KSČ tvrdit, že tak zvaný společenský způsob velkovýroby bude pro sedláky a zemědělce prospěšný a doufali, že rolník sám dojde k témuž názoru. Proces přechodu k společnému vlastnictví měl být postupný a dlouhý.⁸¹ I přes velmi silnou kampaň, která ze strany KSČ byla, rolníci a sedláci kolektivizaci stále odmítali. KSČ přikročila k radikálnímu řešení a postupně začali používat čím dál tvrdší a tvrdší metody k donucení sedláků ke vstupu do JZD. Sedlákům byl například vypínán proud, byly odebírány šatenky⁸², děti těchto sedláků nemohli pokročit do vyšších ročníků škol, kterou chtěli studovat a v neposlední řadě byly zvyšovány povinné dodávky. Tyto útoky byly zpravidla mířeny hlavně na vesnické boháče.⁸³ Takové drastické donucovací metody se používaly zejména začátkem 50. let.⁸⁴ V tuto dobu, v polovině roku 1953 dochází také k peněžní reformě, kdy pracující obyvatelé přichází o většinu svých úspor.

3.2.1 JEDNOTNÁ ZEMĚDĚLSKÁ DRUŽSTVA A STÁTNI STATKY

Základním kamenem pro zemědělskou kolektivizaci se stal zákon č. 69/1949, který pojednával o JZD. K zakládání JZD mělo podle tohoto zákona docházet na bázi

⁷⁸ JAKUBEC Ivan, EFMERTOVIÁ Marcela, SZOBI Pavel, ŠTEMBERK Jan; Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992, s. 226

⁷⁹ BLAŽEK Petr, JECH Karel, KUBÁLEK Michal; Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech, s. 25.

⁸⁰ Tamtéž, s. 30.

⁸¹ Tamtéž, s. 29 - 30.

⁸² Opravňovali k nákupu obuvi a textilií.

⁸³ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 25 – 26.

⁸⁴ Tamtéž, s. 29.

dobrovolnosti, realita však byla úplně někde jinde.⁸⁵ Ačkoli JZD ve svém názvu obsahuje slovo družstvo, o družstvo se ve skutečnosti nejednalo. Aby mohla být řeč o družstvu jako takovém, muselo by splňovat několik atributů, které jsou dány pro charakteristiku družstva, kterými jsou dobrovolný vstup, družstevní samospráva a členské podíly. Bohužel, všechny vyjmenované atributy můžeme okamžitě s přehledem vyvrátit. Dobrovolnost pro vstup do družstva dodržována nebyla. Samospráva, kterou Antonín Václavů ve své publikaci charakterizoval jako „*naprostou samostatnost na venek a demokracii uvnitř*“, můžeme také rovnou zamítnout a rozdělení podílů půdy mezi členy družstva také nebylo. „*JZD jsou zemědělské výrobní organizace specifické pro direktivně administrativní systém tzv. reálného socialismu. Družstvy jsou jen podle jména, nikoli podle skutečnosti.*“ Tak to shrnul Antonín Václavů.⁸⁶

Celkem byly zakládány čtyři typy JZD. „*První typ uplatňoval faktor soukromého vlastnictví půdy, přičemž se společným užíváním strojů, záprehů a práce byly účtovány úkony mezi jednotlivými členy družstva. Ve druhém typu JZD již byly rozorány meze a vznikla společná rostlinná výroba. Třetí typ uplatňoval také společnou živočišnou produkci a nejvyšší čtvrtý stupeň již nerozeznával množství vložené půdy do družstva, nýbrž rozděloval důchody členům jen podle vykonané práce.*“⁸⁷ Takto jsou popsány jednotlivé typy JZD v publikaci, která se týká hospodářského vývoje v českých zemích v období 1948 – 1992.⁸⁸

Mezi jednotlivými JZD a státem začala vznikat jakási personální unie, která začíná generálním tajemníkem, který je následován představiteli státních orgánů, za kterými jsou jednotliví tajemníci okresních výborů KSČ. Na úplném konci této unie se nachází jednotliví předsedové JZD, kteří byli v stranických kádrových nomenklaturách.⁸⁹

Vedle JZD vznikaly také státní statky, což byly zemědělské podniky, v kterých všechny výrobní prostředky, ale také celková produkce patřila státu. Státní statky byly národní podniky a zároveň také byly samostatné, hospodářsky fungující jednotky.⁹⁰

⁸⁵ MALÝ Karel, SOUKUP Ladislav; Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 198, s. 461.

⁸⁶ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 23 – 24.

⁸⁷ JAKUBEC Ivan, EFMERTOVIÁ Marcela, SZOBI Pavel, ŠTEMBERK Jan; Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992, s. 226.

⁸⁸ Tamtéž

⁸⁹ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 27.

⁹⁰ JAKUBEC Ivan, EFMERTOVIÁ Marcela, SZOBI Pavel, ŠTEMBERK Jan; Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992, s. 226.

Pro podporu vzniku JZD a státních statků byli nabádáni také nezemědělství obyvatelé, kteří byli ze strany KSČ ovlivňováni a manipulováni. Nejvíce byla ovlivněna dělnická třída, která této situaci nejvíce napomáhala.

Ke vzniku prvních JZD došlo v pohraničních oblastech, kde většinu obyvatel tvořili rolníci, kteří samostatně hospodařit nedokázali.⁹¹

3.2.2 AKCE „K“

Pro lepší pochopení tehdejší doby je nezbytné vědět něco o jedné z největších akcí, která byla započatá proti vesnickým boháčům na území Čech a Moravy s názvem Akce „K“. Jednalo se o násilnou likvidaci, která byla započata v listopadu 1951. Cílem této násilné protisedlácké akce byla konfiskace a vystěhování nepohodlných rodin z jejich domovů.

Ještě před vypuknutím této akce se tajně sešlo vedení KSČ, kdy pro tuto akci vypracovali pokyny. Text dostal svoji podobu až několik měsíců po vzniku a začal být nazýván jako „Směrnice tří ministrů“.⁹² Tato směrnice byla zakomponována do rozkazu č. 27/1951, který byl tajný.

Směrnice tří ministrů vstoupila v platnost 1. listopadu 1951 a na jejím vypracování se podílel ministr vnitra Václav Nosek, ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva a ministr spravedlnosti Štefan Rais.⁹³

V rámci této akce požadoval ministr zemědělství Ďuriš zpřísnění trestů a zvětšení nátlaku. Nyní mohl být za kulaka označen také zemědělec, který vlastnil půdu v rozloze 8 – 20 hektarů. Novinkou také bylo zavedení trestání v podobě konfiskace majetku či odnětím svobody. Do této doby byly převážně finanční tresty.

Jak jsem již psala, hlavním cílem této akce byla likvidace střední a vyšší třídy na venkově. Likvidace takových sedláků, kulaků a boháčů, mohla mít také podobu vykonstruovaných procesů. Nejznámějším procesem tohoto byl proces, který byl směřován

⁹¹ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 25.

⁹² BLAŽEK Petr, JECH Karel, KUBÁLEK Michal; Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech, s. 74.

⁹³ KAPLAN Karel; Československo v letech 1948 – 1953 II. část, s. 121.

na rolníky, kteří byli obviněni ze zapojení do realizace a přípravy likvidace komunistických funkcionářů na Vysočině, v obci Babice u Třebíče z roku 1951.⁹⁴

Akce „K“ byla oficiálně ukončena v červenci 1953 na základě rozkazu, který vydal ministr bezpečnosti Karola Bacílka. Až do konce roku 1953 byly téměř na všech vesnicích velmi cítit dopady této akce.

3.2.3 ZÁVĚR KOLEKTIVIZACE

Venkovská socializace byla ukončena v roce 1960, kdy byla vyhlášena nová socialistická společnost, která vznikla na základě nové ústavy ČSSR.⁹⁵

Po roce 1968 dochází na vesnicích k zájmu o demokratizaci společnosti a začínají se projevovat snahy o vymanění JZD ze státní kurately a o slovo se začínají hlásit představitelé Svazu družstevních zemědělských rolníků. Mezi roky 1970 a 1975 dochází k úpadku JZD téměř o 60%.⁹⁶

Mezi největší a nejtragičtější důsledky kolektivizace především patří narušení sociální, historický a majetkových vazeb a vztahů československého obyvatelstva. Nejviditelněji se to projevilo takřka kompletní likvidací selského stavu.⁹⁷

⁹⁴ BLAŽEK Petr, JECH Karel, KUBÁLEK Michal; Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech, s. 10.

⁹⁵ JAKUBEC Ivan, EFMERTOVIÁ Marcela, SZOBI Pavel, ŠTEMBERK Jan; Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992, s. 226

⁹⁶ VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu, s. 30.

⁹⁷ BLAŽEK Petr, JECH Karel, KUBÁLEK Michal; Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech, s. 9.

4 SITUACE NA VYSOČINĚ

4.1 CHARAKTERISTIKA KRAJE

Kraj Vysočina se nachází mezi oběma historickými zeměmi České Republiky – mezi Čechy a Moravou a sousedí s krajem Pardubickým, Středočeským, Jihočeským a Jihomoravským.

V kraji se nachází Českomoravská vrchovina a velké množství řek, říček a rybníků. Původní prales, který se zde nacházel, byl postupně generacemi přeměněn na zvlněnou kulturní step, která je členěna táhlými kopci, které jsou z většiny pokryty hustými lesy. Vysočina je také jeden z krajů, který je velmi bohatý na historické a přírodní památky.

Celkový vývoj kraje byl velmi výrazně ovlivněn přírodními podmínkami. Kolonizace, která probíhala ve středověku i industrializace, která započala ve druhé polovině 19. století na Vysočině, nastala později než v jiných moravských a českých nížinách. Kraj se vždy řadil mezi ty chudší kraje země.⁹⁸ Vysočina díky svému geografickému postavení a podnebným podmínkám byla vždy úzce spjata se zemědělstvím.

4.2 KOLEKTIVIZACE NA VYSOČINĚ

Kolektivizace, myšleno jako daný proces zespolečnění na Vysočině, probíhala víceméně stejnou formou jako všude jinde na území Československa.

Čím je ovšem tento kraj v tuto dobu tak specifický jsou procesy, které byly vedeny proti bouřícím se obyvatelům. Nejvýznamnějším případem této doby se stal případ Babice, kde došlo k přepadení a poté následnému zabití tří komunistických funkcionářů. Skupina, která má daný útok na svědomí, existovala již delší dobu předtím a několikrát, například v podobě žhářství, dala najevo svůj nesouhlas s politikou kolektivizace a komunistickým režimem. Mezi členy této skupiny patřili převážně příslušníci ze selského či rolnického stavu.⁹⁹ Ať už za tímto činem stálo cokoli, pro Státní bezpečnost se stal velmi dobrou záminkou pro ještě silnější boj proti selskému stavu a zatýkání rolnických obyvatel. Začínají tak vznikat nové zstrašující soudy, které vynášejí přísné rozsudky a začínají být častější vykonstruované procesy. Fakt, že KSČ, která do této doby neměla moc velkou volební

⁹⁸ Místopisný průvodce po České Republice; Kraj Vysočina, dostupné z <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/kraj/10/vysocina/> [online].

⁹⁹ JECH Karel; Soumrak selského stavu 1945 – 1960, s. 58.

podporu, se mění a po této události se těší vyšších volebních čísel.¹⁰⁰ Události, které se staly se v Babicích, jak jsem již psala, vedly k rozsáhlým represím, které byly mířeny hlavně na aktivní odpůrce kolektivizace, ale nebylo výjimkou, že do těchto procesů byly zataženi také zcela nevinní rolníci.

Kraj Vysočina celkově dominuje velkým množstvím pamětí na dobu komunistickou spojenou s násilnou kolektivizací. Vysočina byla zároveň velmi nábožensky založenou oblastí, a proto v tomto místě dochází také k silné persekuci církve, kdy je nejvýznamnější umučení kněze Josefa Toufara.

Události mezi lety 1948 až 1989 obyvatelé Vysočiny zasáhli tak silně, že na mnoha místech po celé Vysočině vznikala pamětní místa. Taková místa vznikly například v Humpolci, Jihlavě, Světlé nad Sázavou, Žďáře nad Sázavou, Pelhřimově či v Počátkách.¹⁰¹

¹⁰⁰ JECH Karel; Soumrak selského stavu, s. 59.

¹⁰¹ Pamětní místa na komunistický režim; Region Vysočina, dostupné z <http://www.pametnimista.usd.cas.cz/podle-regionu/vysocina/> [online].

5 ROZHOVORY S PAMĚTNÍKY

V této kapitole se budu zabývat rozhovory s pamětníky, kteří kolektivizaci zažili na vlastní kůži. Všichni respondenti byli seznámeni s mým záměrem a z jejich strany mi byl poskytnut souhlas se zpracováním a zaznamenáním poskytnutých dat.

Skupinu respondentů, s kterými jsem prováděla dané rozhovory, tvoří pamětníci z Vysočiny. Všichni tři respondenti pochází z majetných sedláckých rodin a kolektivizaci zažili v dětském věku, takže se bude jednat o zpětné vzpomínky z dětství. Respondenty budu označovat jako respondentka č. 1, respondent č. 2 a respondent č. 3. Nyní bych ráda velmi krátce představila jednotlivé respondenty.

Respondentka č. 1 je žena narozena v roce 1942. Se svojí rodinou vyrůstala v obci Budišov, kde zažila kolektivizaci. Její největší křivdou z tohoto období je, že nemohla jít studovat a musela zůstat doma pomáhat na statku. Její rozhovor je velmi detailní a je v něm popsáno mnoho těžkých životních chvil tak, jako by se staly včera.

Respondent č. 2 je muž narozen v roce 1940. Tento respondent vyrůstal v obci Přeckov. Právě s Přeckovem jsou svázány jeho vzpomínky na kolektivizaci. Respondent ve svých rozhovorech uvádí i konkrétní data, kdy byl například u toho, když jeho otec podepisoval vstup do státního statku. Tento rozhovor se lehce liší od rozhovoru s respondentkou č. 1, ale zároveň si jsou z části také velmi podobné, zvláště v té chvíli, kdy dochází k popisu těžkých životních chvil, které respondent č. 2 popisuje stejně barvitě jako respondentka č. 1.

Respondent č. 3 je muž narozen v roce 1941. Tento respondent vyrůstal v malé obci u Moravských Budějovic, ale jeho život je také spjat s obcí Přeckov, kam byl s rodinou během kolektivizace vystěhován. Tento rozhovor se od prvních dvou velmi liší a to hlavně v tom, že respondent č. 3 převážně popisuje vykonstruovaný proces vůči jeho otci, jak si jej sám pamatuje.

Cílem rozhovorů je potvrzení vybraných teoretických částí mé bakalářské práce. Výpovědi jednotlivých respondentů budu porovnávat jak s kolektivizací v Československu, tak v Sovětském svazu.

Rozhovory byly vedeny otevřeně a nestandardizovaně, kdy jsem položila pouze první a základní otázku „Jak vzpomínáte na kolektivizaci?“.

Než se začnu věnovat rozboru rozhovorů, ráda bych ocitovala kousek výpovědi od respondenta č. 2, který ačkoli to říkal podle svých vzpomínek, mluví, jako by to četl někde z knihy. *„Zhruba v roce 1948/1949 začala socializace vesnice v sousedních vesnicích – v Hroznatině za pomoci rodiny generála Svobody a jeho manželky se založilo první družstvo už v roce 1948 a byl zájem o to, aby ve všech okolních vesnicích bylo také zemědělské družstvo.“*¹⁰²

Co se týče zpracování jednotlivých rozhovorů, tak vždy nejprve pár slovy uvedu teoretickou část, která se nachází v mé bakalářské práci i s poznámkou, kde se daná část v textu nachází a poté doložím jednotlivé výpovědi respondentů, které se s danou částí shodují.

1.

„V praxi to fungovalo tak, že vybraný kulak, který byl v danou dobu největším trnem v oku, byl zbaven svých pozemků a majetku, který mu byl vyměněn za nový v jiné části okresu nebo konce v jiné části Sovětského svazu.“¹⁰³

Ačkoli jsou mé rozhovory vedeny s pamětníky z Vysočiny, můžeme díky výpovědi respondenta č. 2 potvrdit také informaci, kterou mám uvedenou u kolektivizace Sovětského svazu. Nejen u Sovětského svazu bylo možné přestěhovat danou rodinu z jednoho konce Sovětského svazu na druhý. Takovéto věci se děli i na území Československa, kdy respondent č. 2 zažil, jak k nim do vesnice nastěhovali chudou rodinu ze Slovenska. *„Ještě k těm přistehovaným lidem, tak tam přišla rodina ze Slovenska, která měla třináct dětí a na to konto se v Přeckově založil ovčinec a pořídilo se tam čtyři sta ovcí...“*¹⁰⁴

2.

„Kolektivizace neměla za úkol zničit pouze rodinné vztahy či náboženství, ale na psychiku jedince chtěla působit ze všech stran. Nebylo neobvyklé, že se rozpadlo také velké množství přátelství nebo došlo k našponování sousedských vztahů. Chudí rolníci byli velmi často stavěni do takové pozice, aby došlo k přirozenému boji mezi nimi a

¹⁰² Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentem č. 2

¹⁰³ Tento text se nachází na straně 12, v kapitole, která se věnuje kolektivizaci v Sovětském svazu.

¹⁰⁴ Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentem č. 2

bohatšími sedláky. Chudší vrstva dostala od státu jisté pravomoci, díky kterým byli často poštváni proti svým majetným sousedům.“¹⁰⁵

Tuto informaci potvrzuje svojí výpovědí respondentka č. 1, která říká: „...z druhé strany vedle nás jsme ale měli i špatný sousedy. Ještě když mohl tatínek normálně hospodařit, tak oni měli pět dětí a pořád si k nám chodili pro mlíko a pro vajíčka. To tatínek vždycky říkal, že kdyby si k nám nechodili takhle pro to jídlo tak ty jejich děti musí umřít, protože byli chudí a nic neměli. Nejhorší ale bylo, že ten nejstarší z těch dětí se nám nakonec odměnil tím, že po vstupu do JZD nás jako první nařkl k vystěhování. Ale náš barák nevyhovoval a nic by se z něj nedalo udělat, tak nám nakonec dovolili zůstat a místo toho vystěhovali mamčin bratra, který byl invalidní, protože měl jednu nohu kratší. Tenkrát je vystěhovali do Světlé nad Sázavou, kde si pamatuju, že dostali byt nad koňskými stájema...“¹⁰⁶

Zároveň tato výpověď potvrzuje to, že sedláci byli často stěhováni mimo svou obec do míst, kde nikoho neznali.

3.

„V tuto dobu, v polovině roku 1953 dochází také k peněžní reformě, kdy pracující obyvatelé přichází o většinu svých úspor.“¹⁰⁷

Měnovou reformu v roce 1953 si velmi dobře pamatuje respondent č. 2, který o ní mluví takto. „No a ještě si velice dobře pamatuju na rok 1953, kdy byla měnová reforma, kdy v Rudíkově byla spořitelna a jeli jsme tam s otcem měnit peníze. A otec tenkrát říkal, že ani skoro žádný peníze nemáme, že nám ani nemají co vyměnit, protože otec postavil prakticky celej dům, stodolu, chlívy a všechno a jak byly peníze tak pořizoval stroje a když jsem tam byli i u toho okýnka a měnili jsme ty peníze tak tam přišel tajemník národního výboru a smál se a říkal „Teď za váma přijde kapr velikej“ a my jsem se smáli, kdo to je a on to byl jeden pán, kterej měl doma jenom dvě kravičky, dělal doma ševcovinu, jeho manželka chodila od jara do zimy bosá a přes zimu v pantoflích a ten přišel a měl plnou kabelu peněz. A to jsme tam zrovna ještě s otcem byli v té spořitelně. A to on měl hodně peněz, ale málo majetku a můj otec to měl naopak no. Ale stejně po té měnové reformě v roce 1953 všichni začínali od nuly, protože kurz, podle kterého to měnili, byl směšnej. Ono se nevyplatilo mít ani peníze,

¹⁰⁵ Vybraná část textu se nachází v kapitole Kolektivizace Sovětského svazu jako vzor, strana 12.

¹⁰⁶ Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentkou č. 1

¹⁰⁷ Informace týkající se měnové reformy se nachází na straně 18.

protože stejně po té měnové reformě ty peníze ztratili svou hodnotu. Se měnilo do pěti nebo kolika tisíc 1:5, když měl do já vím do padesáti tisíc, tak se měnilo 1:50 a když měl čtyři sta tisíc tak se měnilo 1:500, takže on dal pětistovku starých penězů a dostal korunu. A táta tenkrát dostal třicet, čtyřicet korun, protože my jsme neměli peníze, táta je dal vždycky do statku.“¹⁰⁸

4.

„Sedlákům byl například vypínán proud, byly odebírány šatenky¹⁰⁹, děti těchto sedláků nemohli pokročit do vyšších ročníků škol, kterou chtěli studovat a v neposlední řadě byly zvyšovány povinné dodávky.“¹¹⁰

Problém s oblečením a obuví postihl také respondenty, kteří se o této situaci nebáli rozprávět. Respondentka č. 1 má tuto situaci zafixovanou následovně. „...*takže oblečení v kterým jsem chodila, jsem měla po sestřenicích. Bylo úplně normální, že v zimě jsem chodila jenom v takových lehkých tepláčkách a lehké bundě. Bylo to pro mě strašně ponižující, ale co jsem měla dělat...*“¹¹¹

Situaci spojenou s oblečením ve svém rozhovoru krátce popsal také respondent č. 2, který ji shrnul jednou větou. „*Nic nebylo, tepláky byly celoroční oblečení.*“¹¹²

Dalším bodem, který je obsažený v úvodním textu a o kterém se dva respondenti rozprávěli, se týká škol a vzdělání. Respondentka č. 1 bere jako svoji největší křivdu nemožnost studia zdravotní školy, po které vždycky toužila. Její výpověď tak potvrzuje další teoretickou část mé práce. Respondentka na svých nesplněných snech o studiu na zdravotní škole mluví takto. „*Nerada vzpomínám na ty roky, kdy jsem vycházela ze školy, protože náš třídní učitel procházel mezi lavicemi a všem dával přihlášky kam, kdo se hlásil. Já jsem chtěla jít na zdravotní školu a on přišel ke mně a říká „Ty se nikam nedostaneš, ty musíš pracovat na hekarech.“ Já říkám „Ale brácha už je starší o tři roky ten už zůstal doma, aby pracoval.“ A já jsem chtěla jít studovat, ale bylo mi řečeno, že prostě musím zůstat doma. No tak jsem*

¹⁰⁸ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹⁰⁹ Opravňovali k nákupu obuvi a textilií.

¹¹⁰ Daná část se vyskytuje na straně 18.

¹¹¹ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondentky č. 1

¹¹² Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

se nikam nedostala. Bylo nás 32 ve třídě a já jediná nedostala přihlášku, protože můj táta měl 24 hektarů ornýho a ještě navíc lesy a louky. ¹¹³

O svém studiu se rozpovídal také respondent č. 2, kterému stejně jako respondentce č. 1 nebylo poskytnuto studium, dle jeho vlastní volby. Respondent č. 2 na to vzpomíná takto. *„Já jsem vycházel v roce 1954 a původní žádost do vyučení jsem měl do Sigmy Lutín u Olomouce na profesi soustružník, já nevím tu funkci si přesně už nepamatuju. No ale, jelikož jsme měli pole tak taky ve škole byl tlak, že tam nemůžu jít tak místo mě tu přihlášku dostal jeden ze spolužáků. Takže já jsem v tom dubnu 1955 začal pracovat na tom státním statku, kde jsem vykonával prostě ty pomocné práce jako závozníka ve žních, a tak.* ¹¹⁴

Oba respondenti na úkor majetků svých rodin neměli umožněné studium, přesně jak se to píše v odborné literatuře.

Respondent č. 2 byl diskriminován také, co se týče své zábavy a koníčků. *„No a já jsem si chtěl po vojně dělat myslivecký zkoušky, ale byl jsem zavržený jako kulacký synek a tím pádem jsem žádný zkoušky dělat nemohl a na myslivost jsem zanevřel.* ¹¹⁵

5.

„Aby mohla být řeč o družstvu jako takovém, muselo by splňovat několik atributů, které jsou dány pro charakteristiku družstva, kterými jsou dobrovolný vstup, družstevní samospráva a členské podíly. Bohužel, všechny vyjmenované atributy můžeme okamžitě přehledem vyvrátit. ¹¹⁶

Na nedobrovolný vstup do družstva má své vzpomínky i respondentka č. 1. Respondentka tento nátlak ze strany JZD na svého tatínka pamatuje takto. *„Tatínek pořád odolával a do družstva vstoupit nechtěl, ale nakonec ty dodávky byly tak vysoký, že se to nedalo plnit a byl donucen podepsat vstup do JZD a to bylo někdy kolem toho roku 1954 a to tam tenkrát vstoupil jenom proto, že to viděl jako poslední možnost. Ale byl teda jeden z posledních ve vesnici, co to podepsal. Podepsal tu přihlášku jako člen JZD a musel to dát na zemědělské družstvo.* ¹¹⁷

¹¹³ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondentky č. 1

¹¹⁴ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹¹⁵ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹¹⁶ Kapitola věnující se JZD má svůj začátek na straně 19.

¹¹⁷ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondentky č. 1

O vysokých dodávkách, které rodinu respondentky č. 1 postihovali před vstupem do JZD, se tato respondentka také rozpovídala. Přesně si pamatuje, jak k nim kontroly chodili. Svoje vzpomínky ve své výpovědi popsala následovně. *„Nejhorší ale bylo, že ještě před tím vstupem do družstva chodily kontroly, které kontrolovaly, kolik jsme toho vymlátili i přes to, že nám vzali mlátičku na obilí. Během těch kontrol nám vždycky všechno sebrali. Tajně tatínek krmil jedno prase, abychom měli aspoň něco na přilepšenou, ale to nám taky sebrali. Pamatuju si, že jednou maminka stačila schovat trochu mlíka pod postel. Byl to malej džbáněček s tím mlíkem, aby to ta kontrola nenašla. Měla jsem ale i mladší sestru, která během té kontroly si klekla a pod tu postel se na to mléko koukla. Naštěstí si toho kontrola nevšimla, protože kdyby si toho všimla, tak rodiče mají velkou pokutu. Vždycky záleželo, kdo na ty kontroly chodil. Pamatuju si, že jednou měla maminka v komoře hrnec nadraného peří a přišla kontrola a všechno peří vyhodila, jestli tam náhodou není něco schovaného.“*¹¹⁸

6.

„Vedle JZD vznikaly také státní statky, což byly zemědělské podniky, v kterých všechny výrobní prostředky, ale také celková produkce patřila státu. Státní statky byly národní podniky a zároveň také byly samostatné, hospodářsky fungující jednotky.“¹¹⁹

O státních statcích se ve své výpovědi rozpovídal také respondent č. 2. Ve své výpovědi dokonce uvádí, že sám byl u toho, když jeho otec podepisoval vstup do státního statku. Tento okamžik popsal následovně. *„Ale otec se nechtěl chalupy vzdát, tak to toho 14. dubna 1955 podepsal no, že to teda dává k bezplatnému užívání tomu státnímu statku. To byl poslední den, kdy se to dalo podepsat, jinak by nás taky druhý den stěhovali. Otec taky čekal do poslední chvíle. Do té doby jsme jinak museli plnit ty normy, pro statek, ale už jsme taky nestačili no. A po to vstupu tak my měli velký chlív tak hned přijeli, vzali náš dobytek a tam nahnali ty jejich krávy dojnice.“*¹²⁰ Touto částí, kterou jsem teď použila, navázal respondent č. 2 na své předešlé povídání, kde popisoval, jak obecně probíhal vstup do státního statku. Vstup do státního statku v Přeckově respondent č. 2 popsal následovně. *„Vlastně museli podepsat, že ten všechnen majetek, pole, budovy, zvířata a všechno dají po dobu pěti let do bezplatného užívání státnímu statku. Takže jinak jim prostě hrozí vystěhování. Takže donutili*

¹¹⁸ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondentky č. 1

¹¹⁹ Informace o státních statcích se nachází na straně 19.

¹²⁰ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

*nás a sousedy podepsat 14. dubna 1955 darovací smlouvu na pět let do bezplatného užívání státního statku. A ten státní statek v Přeckově vznikl v roce 1952, protože tam nikdo nechtěl podepsat družstvo, takže i když Svobodová tam tenkrát družstvo chtěla, tak tam nikdy nevzniklo a celou dobu byl jen ten státní statek. A právě proto, že ty lidi v tom Přeckově byli proti, tak je všechny vystěhovali, zlikvidovali a vyházeli pryč a zase tam dali ty, který vystěhovali jinde.*¹²¹ Touto výpovědí respondent také potvrzuje, že když byl někdo proti vstupu do státního statku, nedělala si s tím strana moc velké starosti a daný sedlák i se svou rodinou byl vystěhován. Po vstupu do statku se vše změnilo, tuto změnu respondent č. 2 popisuje následovně. *„No, a když se podepsala ta smlouva, nebo teda ten bezplatný nájem do toho družstva, tak statek neměl dostatek prostoru na umístění těch našich zvířat, tak všechny zvířata – krávy, telata se odvezli do sousedních obcí, kde už byly družstva. Koně, který jsme měli tak ty teda zůstali na statku a otec s nima mohl jezdit dál. A do našich stájí po našem dobytku tak celou stáj přestavěli a nastěhovali tam dojnice, kde maminka a jedna paní, která do Přeckova byla taky vystěhována, se o ně staraly. No a prakticky k nám, do našeho chlíva, kterež teda oni přestavěli, nastěhovali jejich čtyřicet dva krav, kdy nebylo žádný strojní dojení a tak je právě musela dojit moje máma s tou paní. Až někdy v budoucnu tam udělali strojní dojení a z přípravný co jsme měli na přípravu krmiva pro dobytek a pro prasata udělali chladírnu na mlíko, kde se to mlíko chladilo a každý ráno přijel sběr mlíka a denně se odváželo.*¹²²

7.

„Cílem této násilné protisedlácké akce byla konfiskace a vystěhování nepohodlných rodin z jejich domovů.“¹²³

Na komunistickou akci mířenou proti velkým sedlákům si pamatuje také respondent č. 2. Tato akce se netýkala přímo jeho rodiny, ale sám si pamatuje, jak od nich z vesnice bylo vystěhováno několik takových rodin a zároveň si pamatuje, jak několik takových rodin bylo nastěhováno k nim do vsi. *„Ještě bych se vrátil k tomu, jaká ta doba byla. V těch letech 1953/1954, kdy z Přeckova bylo vystěhováno asi pět rodin a do Přeckova bylo nastěhováno během jednoho roku čtrnáct rodin z celé republiky. Byli to vesměs všechno zlikvidování*

¹²¹ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹²² Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹²³ Zde je myšlena Akce „K“, která je popsána na straně 20.

sedláci, velkostatkáři, kdy třeba jedna rodina měli chovnou stanici hřebů a mlýn. Měli dva statky, ale nesměli si nic vzít. Dovezli je na nákladním autě „erenděčku“. Měli jenom dvě postele a dvě skříně. Nic víc. Všechno co měli doma, bohatství tam zůstalo.“¹²⁴

8.

„Likvidace takových sedláků, kulaků a boháčů, mohla mít také podobu vykonstruovaných procesů.“¹²⁵

O vykonstruovaných procesech se rozpovídal respondent č. 3, který byl svědkem procesu, který byl mířen přímo na jeho otce. *„Úplně nejvíc si pamatuju, jak mi zavřeli tatínka za přechovávání pašeráka, kdy to na něj tenkrát celé nahráli, protože měl dva statky, pozemky, majetek a chtěli se ho zbavit. Tátu tenkrát zavřeli na osmnáct let do Jáchymova, ale potom se dostal do Příbrami na uran a nakonec si odseděl třinácti a půl let. Moji celou rodinu, konkrétně teda mě, maminku, babičku (maminku minky) a máho sourozence vystěhovali pryč z našeho statku.“¹²⁶* Takto tuto hrůzu respondent č. 3 popsal během našeho rozhovoru. Bylo vidět, že se mu o tom moc mluvit nechce, ale nakonec se sám od sebe, bez toho aniž bych ho musela popostrčit, rozpovídal a na své úvodní vyprávění plynule navázal. *„Ten večer si moc dobře pamatuju. Na to bych nezapomněl, i kdybych chtěl. Byl už večer, tma a pršelo. Všichni jsme byli ve světnici, povídali si a já nevím no, prostě jsme byli všichni pohromadě no. A najednou nám někdo zaťukal na dveře. Táta byl takový opatrný a vůbec nechtěl otevírat, řekl, že budeme dělat, že to neslyšíme a normálně to chtěl přejít. Ale moje babička, tátova tchýně byla proti, protože to přece jen byla starší generace, která chtěla pomoci, takže než jsme se nadáli, tak babička už šla otevřít. První čeho jsem si všiml tak bylo těhotenské břicho, které ta paní měla, ale byl jsem malý, takže jsem byl doma ve světnici s maminkou a mohl se dívat pouze oknem, ale skrz otevřené dveře jsem slyšel, co venku ta paní s babičkou řešila. Moje babička ji okamžitě brala domů, protože viděla, že je v jiném stavu a že ji nemůže nechat v takovém dešti někde venku na ulici, ale to se nelíbilo mému tatínkovi, který byl zásadně proti. Jejich slušnost jim nedovolila na sebe navzájem zvednout hlas, ale jak jsem je oba znal, tak by na sebe nejradyji křičeli přes celou náves. Nakonec teda vyhrála babička a tu paní vzala domů. Tatínek se zavřel do místnosti a celý večer vůbec nevylézal. O tu*

¹²⁴ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 2

¹²⁵ Vybraná část textu se nachází na straně 21.

¹²⁶ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 3

*těhotnou paní se starala maminka s babičkou. Dali jí najíst a půjčili ji čisté a suché oblečení. Ustlalo se jí v kuchyni, protože stále přšelo tak ji nechtěla babička nikam pustit.*¹²⁷ Takto probíhal proces na otce daného respondenta v malé vesnici u Moravských Budějovic. Celý proces, o kterém mluví respondent č. 3, končí tragicky. „*Největší šok nás čekal ráno, kdy v kuchyni ráno nikdo nebyl. První co, tak rodiče nám začali kontrolovat věci, jestli nám něco ta paní nevezala. Nevzala nic. Ale najednou k nám před dům přijeli páni v černé limuzíně v těch kloboucích, kožených kabátech jak tenkrát ti STBáci byli oblečení, v kožených botách. Bez zatukání, ohlášení bez ničeho nám vtrhli do domu a nás všechny až na tatínka vyvedli na dvůr. Co přesně se dělo za těma dveřma nikdo neví. Ale ta těhotná paní nebyla těhotná paní, byl to převlečený chlap. Celé tohle divadlo bylo na mého tátu tenkrát nachystané, aby konečně byla příležitost se ho zbavit a získat všechn jeho majetek. Takže vlastně mého tátu zatkli za to, že přechovává pašeráka.*“¹²⁸ Tato výpověď je více než dosti výstižná pro vykonstruované procesy na bohaté lidi, kteří svou pílí a snahou dosáhli nějakého majetku.

Svoji práci s rozhovory bych ráda zakončila větou, kterou pronesla respondentka č. 1 na úplný závěr své výpovědi a kterou i já s dovolením použiji na závěr své práce, aby utvořila pomyslnou tečku. „*No bylo to škaredý. To se nevzpomíná pěkně na takový roky.*“¹²⁹

¹²⁷ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 3

¹²⁸ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondenta č. 3

¹²⁹ Rozhovor Petry Dobrovolné a respondentkou č. 1

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo nejprve představení socialismu, komunismu a kolektivizace, přiblížení politické situace a kolektivizace v Československu a uvedení základních procesů, které se odehrály na Vysočině.

Další cíl, který jsem si ve své práci stanovila, bylo srovnání vybraných částí sekundárních zdrojů s rozhovory s pamětníky, kteří sami kolektivizace prožili. Porovnávala jsem tedy konkrétní části své práce s konkrétními vybranými úryvky jednotlivých výpovědí pamětníků.

Nejvíce informací potvrdila respondentka č. 1 a respondent č. 2, kteří svůj rozhovor měli nejobsáhlejší a mluvili o všem, na co si vzpomněli a co bylo v souladu s úvodní otázkou, kterou jsem jim položila. I tak se ale stalo, že danou informaci většinou potvrdil pouze jeden z respondentů. K potvrzení vybrané informace od dvou respondentů došlo pouze u dvou úryvků a to u části týkající se oblečení a vzdělání. Respondent č. 3 potvrdil pouze jednu informaci, týkající se pouze vykonstruovaných procesů, protože jeho výpověď byla zaměřena pouze na tuto část. Z jedné strany mě mrzí, že respondent č. 3 nebyl schopný mluvit o ničem jiném, ale zároveň ho chápu, protože v porovnání s tímto zážitkem člověk na ostatní zapomene a do mysli se mu vryje pouze to nejhorší.

Zpracovávání bylo složité, protože rozhovory byly otevřené a každý respondent tak mluvil o něčem jiném a bylo těžké vybrat t nejzajímavější informace.

Obsáhlé rozhovory obsahující rozdílné informace vidím ovšem také jako pozitivum, protože jsem alespoň měla k dispozici širší škálu poskytnutých informací.

Vedení těchto rozhovorů bylo pro mě velmi obohacující v tom směru, že jsem měla čest poznat někoho, kdo byl u toho, když se to vše dělo a mluvil o tom z vlastní zkušenosti.

Ve své práci jsem zmínila pouze dané úryvky jednotlivých rozhovorů, ale v příloze se nachází kompletně přepsané rozhovory, které obsahují ještě více informací, které se mi do práce nehodily.

Rozhovory se mi také povedlo potvrdit i informace týkající se Sovětského svazu, kdy došlo k potvrzení toho, že v Sovětském svazu se dělo to stejné jako území Vysočina a celého Československa.

Na základě více zmíněného si troufnu konstatovat, že cíl, který jsem si stanovila, jsem splnila a výpovědi pamětníků jsou v souladu s danými informacemi z textu.

Svoji práci zároveň beru jako takové uložení vzpomínek pamětníků, protože si myslím, že to co zažili, stojí za pozornost a myslím si, že by to rozhodně nemělo být zapomenuto a mělo by se o tom častěji mluvit.

Jako největší úspěch budu brát to, když si práci někdo přečte, zamyslí se nad tím a dojde mu, jak dobře se vlastně máme. Že můžeme studovat, co chceme, můžeme mít to, co chceme, jít a cestovat kam chceme a nejsme ničím omezováni a k ničemu vázáni.

RESUMÉ

The purpose of my bachelor thesis is to compare eye witnessed accounts of people who lived through socialist nationalisation in Vysočina with secondary literature. My bachelor thesis consists of five chapters. Four of them are mainly theoretical. They are focused on comparisons between comunism and socialism, theory of collectivization in Soviet Union and Czechoslovak Socialist Republic and political situation in Czechoslovak Socialist Republic.

Fifth chapter is focused on the interviews with the eye witnesses of these events. The main intention of my bachelor thesis is to compare the interviews with theoretical part of my work. Conclusion of this thesis will provide analysis of examined topics.

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

ADAMOVIÁ, Karolina; KRÍTOVSKÝ, Ladislav. Politologie. 1. vydání. Praha 1997, 381 s. ISBN 80-859-6322-1.

APPLEBAUMOVÁ, Anna: Rudý hladomor: Stalinova válka proti Ukrajině. Beta-Dobrovský, 2018. 540 s. ISBN 978-80-7593-009-5.

BLAŽEK, Petr; KUBÁLEK, Michal. Kolektivizace venkova v Československu 1948 - 1960 a střeoevropské souvislosti. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2008, s. 359. ISBN 978-80-7363-226-7

BLAŽEK, Petr; JECH, Karel, KUBÁLEK, Michal. Akce „K“. Vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech 1. vydání. Praha: Pulchra, 2010. 636 s. ISBN 978-80-87377-05-5.

BOČKOVÁ, Marie a spol.; Zemědělství a 50. léta. Národní zemědělské muzeum Praha, 2008. s. 119. ISBN 978-80-86874-11-1.

DRAŠNER, FRANTIŠEK: Ohně na Vysočině. 1. vydání. Obecní úřad Olešná, 2002. s. 289.

HOLÁ, Věra: Neobyčejná doba. Vzpomínky průkopníků socialistického zemědělství. 1. vydání. Praha: Svoboda 1980. s. 469.

HLOUŠEK Vít; HOLZER Jan; BALÍK Stanislav; ŠEDO Jakub: Politický systém českých zemí 1848-1989. Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav, 2007. s. 180. ISBN 978-80-210-4250-6.

HEYWOOD, Andrew: Politologie. Aleš Čeněk, 2008. s. 544. ISBN 978-80-7380-115-1.

JECH, Karel. Soumrak selského stavu 1945 – 1960. 1. vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2001. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR; sv. 35. 252 s. ISBN 80-7285-010-5.

JECH, Karel. Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. 1. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s. ISBN 978-80-7021-902-7.

JAKUBEC Ivan; EFMERTOVIÁ Marcela; SZOBI Pavel; ŠTEMBERK Jan: Hospodářský vývoj českých zemí v období 1948 – 1992. 2008. s. 289. ISBN 9788024514505.

KAPLAN, Karel. Československo v letech 1948 – 1953 2. část. Zakladatelské období komunistického režimu. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 146 s. ISBN 80-04-25700-3.

MALÝ, Karel; SOUKUP Ladislav: Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989. 1. vydání. Karolinum, 2004. s. 920. ISBN 80-246-0863-4.

ROKOSKÝ, Jaroslav. Kolektivizace v Československu. 1. vydání. Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. 476 s. ISBN 978-80-8721 1- 96- 0.

VÁCLAVŮ, Antonín; Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1999. s. 81. ISBN 80-7079-934-X.

Internetové zdroje

Bibliografie dějin českých zemí, historický ústav AV ČR: Hradecký program [online]. [cit. 8. 5. 2021]. Dostupné z: <https://biblio.hiu.cas.cz/records/f24127e8-766e-4262-a8c4-57c755736ecc>

iBadatelna.cz, Dokumentační portál o Státní bezpečnosti: Komunistický režim [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: <https://ibadatelna.cz/cs/slovník/komunisticky-rezim>

Kolektivizace Zdroj: udlv.ff.cuni.cz <https://www.vyznam-slova.com/Kolektivizace> [online]. [cit. 8. 5. 2021].

Komunismus – Sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Komunismus>

Kraj Vysočina. Místopisný průvodce po České Republice [online]. [cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/kraj/10/vysocina/>

Pamětní místa na komunistický režim. Pamětní místa na komunistický režim [online]. [cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.pametnimista.usd.cas.cz/podle-regionu/vysocina/>

Socialismus – Sociologická encyklopedie. [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Socialismus>

Socialismus a komunismus: styčné body a rozdíly, Centrum pro studium demokracie a kultury [online]. [cit. 5. 3. 2021]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/socialismus-komunismus-stycne-body-rozdily>

70 let od počátku kolektivizace v Československu - YouTube. [online]. [cit. 8. 5. 2021]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=GY6cMTH7du8&ab_channel=MiroslavBreitfelder

Orální prameny

Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentkou č. 1, 19. 2. 2021

Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentem č. 2, 20. 2. 2021

Rozhovor Petry Dobrovolné s respondentem č. 3, 20. 2. 2021

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Srovnání kladů a záporů kolektivizace

	klady	zápory
kolektivizace	<ul style="list-style-type: none"> - z malých polí se staly větší celky - k obdělávání jsou používány stroje místo zvířat, dochází tedy k lepší technické vybavenosti - dobré podmínky pro plošnou rostlinnou výrobu. 	<ul style="list-style-type: none"> - odosobnění práce - zabavování majetku - zemědělci přestávají pracovat na svém - zemědělci ztrácí vztah k práci a půdě - politické zásahy do zemědělství^{130 131}

Tabulka č. 1: Srovnání kladů a záporů kolektivizace

¹³⁰ Národní zemědělské muzeum Praha; Zemědělství a 50. léta. Prameny a studie, s. 25.

¹³¹ Kolektivizace Zdroj: udlv.ff.cuni.cz <https://www.vyznam-slova.com/Kolektivizace> [online].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Rozhovor s respondentkou č. 1	II
Příloha č. 2: Rozhovor s respondentem č. 2	VI
Příloha č. 3: Rozhovor s respondentem č. 3	XII

Příloha č. 1: Rozhovor s respondentkou č. 1

Nerada vzpomínám na ty roky, kdy jsem vycházela ze školy, protože náš třídní učitel procházel mezi lavicemi a všem dával přihlášky kam, kdo se hlásil. Já jsem chtěla jít na zdravotní školu a on přišel ke mně a říká „Ty se nikam nedostaneš, ty musíš pracovat na hekarech.“ Já říkám „Ale brácha už je starší o tři roky ten už zůstal doma, aby pracoval.“ A já jsem chtěla jít studovat, ale bylo mi řečeno, že prostě musím zůstat doma. No tak jsem se nikam nedostala. Bylo nás 32 ve třídě a já jediná nedostala přihlášku, protože můj táta měl 24 hektarů ornýho a ještě navíc lesy a louky. Hodně jsem to obřečela, ale nic se nedělo, protože jsem si nic nemohla pomoci, ale potom přišel nějaký dotazník, že tady v Třebíči otvírají učňák, konkrétně zimní školu zemědělské mládeže. Tak jsem se přihlásila tak jsem tam nastoupila. Bylo to jenom na dva roky na pět měsíců přes zimu a jinak přes léto jsem šla pracovat do JZD, kdy to bylo krušný.

Pracovala tam maminka, tatínek, bratr a já. Měli jsme, co já vím, kolik to bylo, tak tisícovku jsme mohli za ten měsíc dohromady brát, sotva nám zbylo na chleba. Měli jsme pole a ještě nějakou záhumenku tak jsme si tím mohli nějak pomoci, ale měli jsme všechny stroje, které nám potom zabavilo družstvo, a byly použity v družstvu.

Nejhorší ale bylo, že ještě před tím vstupem do družstva chodily kontroly, které kontrolovaly, kolik jsme toho vymlátili i přes to, že nám vzali mlátičku na obilí. Během těch kontrol nám vždycky všechno sebrali. Tajně tatínek krmil jedno prase, abychom měli aspoň něco na přilepšenou, ale to nám taky sebrali. Pamatuju si, že jednou maminka stačila schovat trochu mlíka pod postel. Byl to malej džbánček s tím mlíkem, aby to ta kontrola nenašla. Měla jsem ale i mladší sestru, která během té kontroly si klekla a pod tu postel se na to mléko koukla. Naštěstí si toho kontrola nevšimla, protože kdyby si toho všimla, tak rodiče mají velkou pokutu. Vždycky záleželo, kdo na ty kontroly chodil. Pamatuju si, že jednou měla maminka v komoře hrnec nadraného peří a přišla kontrola a všechno peří vyhodila, jestli tam náhodou není něco schovaného.

Velké limity na plnění měly také vajíčka, které jsme museli odevzdávat. Těch vajíček bylo na tisíce, a když se neodevzdal ten limit tak se musela platit pokuta a tenkrát to bylo já nevím kolik se platilo za neodevzdaný vejce, co já vím, tak dvacet halířů za jedno vejce to mohlo být. Většinou jsme museli odevzdat všechny naše vajíčka a nám žádné nezbylo. Všechno to byly prostě strašně vysoké dodávky, že se to prostě nestačilo. To stejný s mlíkem. Takhle vysoký to bylo hlavně kvůli tomu, aby nás co nejdřív zlikvidovali a co nejdřív nás

donutili vstoupit do družstva. Můj tatínek byl každý den vyhlášen v místním rozhlase jako neplnič a kulak. Každý den takhle hlásili v rozhlase tři jména, z nichž jedno bylo právě mého tatínka. Jednalo se o ty největší sedláky v Budišově, to bylo to nejvíc ponižující. Každý den je hlásili. Můj tatínek to psychicky nedával a začal z toho marodit. Úplně nervově se sesypal a měl žaludeční vředy, ale i přes to ho doktor nemohl nechat marodit a pořád musel chodit do práce. Já na to vzpomínám strašně nerada.

Ale potom, když jsem byla starší tak ve Velkém Meziříčí otevřeli zimní školu zemědělské mládeže a to byla mistrovka. Tak tam jsem se dostala a tam jsem v tý mitrovce ty dva roky byla celkem spokojená. Potom mně v tom JZD nabídli, že bych se mohla starat o slepice v Budišově. Tak jsem tam chodila myslím, ale dva roky do tý drůbežárny. No a ty slepice z tý drůbežárny tak brali do jídelny do školy, kde se z nich, tak tam přijeli vždycky chlapi a dvacet těch kohoutů vzali, oškubali a uvařili z toho ve škole oběd a já jsem tam jednou toho jednoho kohoutka, protože jsem nevěděla, co budeme doma zase vařit, tak jsem tam tajně jednou jednoho kohouta sbalila, strčila pod zástěru a potom jsem ho udělala k obědu. To tam nikdo nepočítal, tam se hned nějaký kohout udusil nebo tak, tak to nebylo ani poznat. Potom tam ale byla paní před důchodem, tak jsem si říkala, že ta to potřebuje víc jak já tak jsem šla na denní práci. No a tak v tom JZD jsem pracovala až do těch dvaadvaceti roků, než jsem se vdala. Takže vlastně od čtrnácti do dvaadvaceti jsem pořád pracovala pro JZD.

Co bylo takové malé světlo na konci tunelu, bylo to, že jsme měli dobrý sousedy. Vždycky když jsme všechno vymlátili, tak tam stál vůz a všechno nám hned vzali, odvezli a sebrali. Ale právě jsme měli dobrý sousedy, kteří udělali díru v plotě, a když tatínek viděl během toho mlácení, že je klid, tak tam vždycky nenápadně hodil jeden, nebo dva pytle obilí, že jsme aspoň mohli nějakou tu slepici mít a vykrmit. Jinak z pole toho bylo hodně, ale to jsme mít nemohli. Oni ti sousedi totiž byli chudí a nic neměli a k nim ta kontrola tolik nechodila. Takže potom se to od nich nosilo tajně k nám pro ty slepice. No, po těch žních tam tak tatínek hlavně chodil. Ale špatný to bylo v tom, že nám sebrali mlátičku a všechny teda naše stroje co byly a dali to kolem do těch všech okolních vesnic. A pořád hlásili, že můj tatínek ještě nedal ani zrnko státu. Mohli jsme třeba mlátit až na konci srpna, kdy to už měli všichni hotový.

Z druhé strany vedle nás jsme ale měli i špatný sousedy. Ještě když mohl tatínek normálně hospodařit, tak oni měli pět dětí a pořád si k nám chodili pro mlíko a pro vajíčka.

To tatínek vždycky říkal, že kdyby si k nám nechodili takhle pro to jídlo tak ty jejich děti musí umřít, protože byli chudí a nic neměli. Nejhorší ale bylo, že ten nejstarší z těch dětí se nám nakonec odměnil tím, že po vstupu do JZD nás jako první nařkl k vystěhování. Ale náš barák nevyhovoval a nic by se z něj nedalo udělat, tak nám nakonec dovolili zůstat a místo toho vystěhovali mamčin bratra, který byl invalidní, protože měl jednu nohu kratší. Tenkrát je vystěhovali do Světlé nad Sázavou, kde si pamatuju, že dostali byt nad koňskými stájema. Bylo to hrozný, protože ještě mého invalidního strejdu zavřeli do vězení, že neplní dodávky a teta v tom bytě byla sama a chodila každý den do kravína dojit krávy. Z toho měla úplně ochrnutý ruce, vůbec na ty ruce nemohla. Měli dvě děti a ta starší dcera měla kamarádku v tom statku, ale ten jejich mladší syn, ten nikoho neměl a ve škole ho šikanovali a on se z toho zbláznil. Do teď teda ještě žije. O to, že vystěhovali moji tetu, se právě postaral ten soused, o které se tatínek staral. A proto, že se mu nepodařilo vystěhovat nás, tak vystěhoval aspoň tu tetu a nám se mstil tak, že on hlavně k nám chodil na kontroly, protože jak to u nás znal, tak věděl, kde co by mohlo být. Taková byla jeho odplata. Ale tak naštěstí jsme to přežili a nakonec jsme se dočkali i těch pěkných časů.

Já si pamatuju, jak to maminka obřečela, když přijeli a všechn náš dobytek nahnali na vůz a odvezli ho a k nám dali jen takový malý telata, o který jsme se museli starat. Ale to stejně k nám chodili a pravidelně měřili přírůstky, jak ty telata rostou. Ale zase bylo málo krmení, takže ty telata tolik nerostly a maminka za to neměla žádný peníze, protože byly malé přírůstky. Oni to nahnali k nám do těch chlívů, ale krmení k tomu vůbec nadali a to prostě nebylo. Se každé měsíc chodilo na obecní výbor, na obecní váhu a ten dobytek se tam vážil. Vždycky posledního měsíce. A podle toho se brala ta výplata, mzda no. To byla hrozná doba, hrozná. No, to bylo tvrdý.

A ještě, aby toho nebylo málo, tak jsme neměli vůbec žádný peníze, takže oblečení v kterým jsem chodila, jsem měla po sestřenici. Bylo úplně normální, že v zimě jsem chodila jenom v takových lehkých teplákách a lehké bundě. Bylo to pro mě strašně ponižující, ale co jsem měla dělat, když peníze nebyly pomale ani na chleba. A to tenkrát byla pouť a tatínek mi koupil takový červený polobotky a a babička na něj tenkrát začala strašně křičet, že kdyby nám raději místo toho koupil chleba. Ale já jsem prostě neměla v čem chodit, jsme chodili bosky v létě.

Třeba moje babička měla osmdesát korun důchodu a ještě z těch osmdesáti korun nám třeba dvakrát do měsíce dala peníze na chleba, to víš, byly jsme tři děcka.

Tatínek pořád odolával a do družstva vstoupit nechtěl, ale nakonec ty dodávky byly tak vysoký, že se to nedalo plnit a byl donucen podepsat vstup do JZD a to bylo někdy kolem toho roku 1954 a to tam tenkrát vstoupil jenom proto, že to viděl jako poslední možnost. Ale byl teda jeden z posledních ve vesnici, co to podepsal. Podepsal tu přihlášku jako člen JZD a musel to dát na zemědělské družstvo.

No bylo to škaredý. To se nevzpomíná pěkně na takový roky.

Příloha č. 2: Rozhovor s respondentem č. 2

Vyrůstal jsem jako selský synek. Od mládí mě bavila práce v zemědělství – zvířata, koně, domácí zvířata.

Zhruba v roce 1948/1949 začala socializace vesnice v sousedních vesnicích – v Hroznatině za pomoci rodiny generála Svobody a jeho manželky se založilo první družstvo už v roce 1948 a byl zájem o to, aby ve všech okolních vesnicích bylo také zemědělské družstvo.

V Přeckově, kde jsem se narodil a kde jsem žil se to nedařilo, protože všichni sedláci byli proti tomu. Ale bohužel v roce zhruba 1951 majitel největšího statku v Přeckově utrpěl pracovní úraz a o jeho hospodářství se neměl kdo starat. Nebylo lidí, kteří by na tom pracovali, tak veškerý statek připadl nebo prostě dostal na starost místní národní výbor, aby se o statek postaral a obhospodařoval ho. Tak už jako děti jsme tam museli chodit pracovat. Co se týkalo žní, panákování, sklizeň. Mláčení obilí jsme tam taky museli chodit a všichni občané z obce tam museli chodit pomáhat, aby ten statek prostě fungoval. Majitel toho statku byl velice známá osoba a měl prostě velice dobré styky v Zetoru Brno. Takže tam vyráběli traktory a veškeré nové typy traktorů, které tam vyráběli, zkoušeli na jeho polích. Když se tam nedařilo založit zemědělské družstvo, tak přišla, byla, tahle doba a kdy teda chtěli ty původní sedláky zlikvidovat, tak jim vyměřili velké dodávky jak obilí, tak masa, vajec, mléka, a protože se to nedařilo plnit, všechno tam prostě byli ustanovení tak zvaní okresní plnozmocněnci, kteří přijeli z Velkého Meziříčí, kde to bylo sídlo okresního národního výboru a ti sepsali všechno a do dvou dnů se muselo veškeré obilí třeba odvézt, veškeré vejce odevzdat a vyvíjel se velký tlak na ty zemědělce, na ty majitele polí a když prostě to neplnili a nedařilo se tam založit zemědělské družstvo, tak se tam založil státní statek se sídlem a ředitelstvím v Křížanově, kde ten původní statek připadl do státního statku, toho původního majitele a k tomu přibili další lidé a další domy, kde neplnili, takže to tam přibylo. Bohužel moji rodiče plnili, nebo snažili se plnit tak už nevěděli, jakým způsobem je mají dotlačit do toho státního statku, tak přišli s návrhem, že musejí podepsat daní do užívání veškeré usedlosti a stroje. Vlastně museli podepsat, že ten všechn majetek, pole, budovy, zvířata a všechno dají po dobu pěti let do bezplatného užívání státnímu statku. Takže jinak jim prostě hrozí vystěhování. Takže donutili nás a sousedy podepsat 14. dubna 1955 darovací smlouvu na pět let do bezplatného užívání státního statku. A ten státní statek v Přeckově vznikl v roce 1952, protože tam nikdo nechtěl podepsat družstvo, takže i když Svobodová

tam tenkrát družstvo chtěla, tak tam nikdy nevzniklo a celou dobu byl jen ten státní statek. A právě proto, že ty lidi v tom Přeckově byli proti, tak je všechny vystěhovali, zlikvidovali a vyházeli pryč a zase tam dali ty, který vystěhovali jinde. Ale otec se nechtěl chalupy vzdát, tak to toho 14. dubna 1955 podepsal no, že to teda dává k bezplatnému užívání tomu státnímu statku. To byl poslední den, kdy se to dalo podepsat, jinak by nás taky druhej den stěhovali. Otec taky čekal do poslední chvíle. Do té doby jsme jinak museli plnit ty normy, pro statek, ale už jsme taky nestačili no. A po to vstupu tak my měli velký chlív tak hned přijeli, vzali náš dobytek a tam nahnali ty jejich krávy dojnice.

Já jsem vycházel v roce 1954 a původní žádost do vyučení jsem měl do Sigmy Lutín u Olomouce na profesi soustružník, já nevím tu funkci si přesně už nepamatuju. No ale, jelikož jsme měli pole tak taky ve škole byl tlak, že tam nemůžu jít tak místo mě tu přihlášku dostal jeden ze spolužáků. Takže já jsem v tom dubnu 1955 začal pracovat na tom státním statku, kde jsem vykonával prostě ty pomocné práce jako závozníka ve žních, a tak. Přes zimu jsem začal navštěvovat tu zimní školu zemědělské mládeže ve Velkém Meziříčí. Přes léto jsem pracoval na tom státním statku. Potom jsem nastoupil do zemědělské mistrovské školy, taky ve Velkém Meziříčí, rovněž přes zimu, po dva roky. A přes léto jsem začal pracovat už jako účetní ve státním statku, kde jsem psal úkoláky a vypočítával mzdy, i když jsem prakticky ještě žádnou školu neměl, ale tenkrát byla bída o kancelářské síly, tak už jsem prakticky vykonával funkci účetního.

Přes léto se tomu říkala provozní praxe, co jsem dělal u těch statků. Každý týden nebo čtrnáct dnů za mnou jezdil jeden učitel, který nás měl na starosti z té zemědělské školy z Velkého Meziříčí. Vždycky se musel dozvědět, kde pracujeme, co děláme a dělal o tom zápis. Takže prakticky jsme byli pod tou školou vedeni. Výhodu to mělo, že já jsem byl jeden z mála žáků, kteří na této škole brali stipendium, které mi platil ten státní statek. Po skončení té mistrovské školy jsem do vojny pracoval už jako účetní a v roce 1959 jsem odešel na vojnu. Po vojně v roce 1961 došlo ke změně okresů, kde se zrušil okres Velké Meziříčí a státní statek Křížanov přestoupil a připadl státnímu statku Jaromeřice, který byl v okrese Třebíč. Po vojně jsem se odhlásil v Křížanově, ale do Jaromeřic jsem se nepřihlásil, takže jsem se dostal od statku pryč.

Ještě bych se vrátil k tomu, jaká ta doba byla. V těch letech 1953/1954, kdy z Přeckova bylo vystěhováno asi pět rodin a do Přeckova bylo nastěhováno během jednoho roku čtrnáct rodin z celé republiky. Byli to vesměs všechno zlikvidovaní sedláci,

velkostatkáři, kdy třeba jedna rodina měli chovnou stanici hřebů a mlýn. Měli dva statky, ale nesměli si nic vzít. Dovezli je na nákladním autě „erenděčku“. Měli jenom dvě postele a dvě skříně. Nic víc. Všechno co měli doma, bohatství tam zůstalo.

Ještě k těm přistěhovaným lidem, tak tam přišla rodina ze Slovenska, která měla třináct dětí a na to konto se v Přeckově založil ovčinec a pořídilo se tam čtyři sta ovcí, tak my jako dospívající jsme s tím jejich nejstarším synkem chodili pásat ovce a u toho jsme hráli fotbal. Vlastně všechny rodiny, původní i ty přistěhované se tam tak naučili spolu žít. A nakonec Překov, který byl vždycky taková klidná vesnička, byl dosídlen těmito lidmi z blízkého i dalekého okolí.

No vlastně ještě ten okresní plnomocník, na to si taky pamatuju. Tenkrát ještě nebyli tolik auta, tak jezdil na motorce. Pamatuju si jednu chvíli, kdy přišel a rodiče zrovna byli na poli a byla doma jenom babička, její sestra a já. A on šel tenkrát na půdu, tenkrát se nikdo nezajímal o to, jestli má povolení nebo ne. To oni mohli chodit všude, kdy se jim zachtělo. A to tenkrát právě přišel na půdu a uviděl tam obilí. No a táta musel do druhého dne do večera to všechno obilí odvést do družstva do výkupu do Rudíkova na nádraží. A další den přišel ten stejný chlap na kontrolu tý půdy, jestli je opravdu prázdná a jestli to obilí je skutečně odvezené pryč. A vlastně u obou těchto kontrol jsem byl.

Každý tento plnomocník měl na starost jednu vesnici, kde tyhle lidi, tyhle sedláky hlídal.

No a my jsme chtěli zabít prase, ale on přišel a ty prasata spočítal a museli se všechny odevzdat. No tenkrát to otec uhrál nějak tak, že to jedno prasátko zavřel za chlívka, jak jsme tam měli kotel, kde se vařily brambory, tak to prasátko zahnal tam do toho dozadu a tak je tam uchránil a druhý den se všechny prasata odvezly, ten plnomocník se přišel podívat, že všechny prasata jsou pryč, ale mezitím tam to schovaný prasátko bylo už zabité, protože otec ho přes noc zabil.

No, a když se podepsala ta smlouva, nebo teda ten bezplatný nájem do toho družstva, tak statek neměl dostatek prostoru na umístění těch našich zvířat, tak všechny zvířata – krávy, telata se odvezli do sousedních obcí, kde už byly družstva. Koně, který jsme měli tak ty teda zůstali na statku a otec s nima mohl jezdit dál. A do našich stájí po našem dobytku tak celou stáj přestavěli a nastěhovali tam dojnice, kde maminka a jedna paní, která do Přeckova byla taky vystěhovávána, se o ně staraly.

No a prakticky k nám, do našeho chlíva, kterej teda oni představěli, nastěhovali jejich čtyřicet dva krav, kdy nebylo žádný strojný dojení a tak je právě musela dojit moje máma s tou paní. Až někdy v budoucnu tam udělali strojný dojení a z přípravy co jsme měli na přípravu krmiva pro dobytek a pro prasata udělali chladírnu na mlíko, kde se to mlíko chladilo a každý ráno přijel sběr mlíka a denně se odváželo.

No a ještě si velice dobře pamatuju na rok 1953, kdy byla měnová reforma, kdy v Rudíkově byla spořitelna a jeli jsme tam s otcem měnit peníze. A otec tenkrát říkal, že ani skoro žádný peníze nemáme, že nám ani nemají co vyměnit, protože otec postavil prakticky celý dům, stodolu, chlívy a všechno a jak byly peníze tak pořizoval stroje a když jsem tam byli i u toho okýnka a měnili jsme ty peníze tak tam přišel tajemník národního výboru a smál se a říkal „Teď za váma přijde kapr velikej“ a my jsem se smáli, kdo to je a on to byl jeden pán, kterej měl doma jenom dvě kravičky, dělal doma ševcovinu, jeho manželka chodila od jara do zimy bosá a přes zimu v pantoflích a ten přišel a měl plnou kabelu peněz. A to jsme tam zrovna ještě s otcem byli v té spořitelně. A to on měl hodně peněz, ale málo majetku a můj otec to měl naopak no. Ale stejně po té měnové reformě v roce 1953 všichni začínali od nuly, protože kurz, podle kterého to měnili, byl směšnej. Ono se nevyplatilo mít ani peníze, protože stejně po té měnové reformě ty peníze ztratili svou hodnotu. Se měnilo do pěti nebo kolika tisíc 1:5, když měl do já vím do padesáti tisíc, tak se měnilo 1:50 a když měl čtyři sta tisíc tak se měnilo 1:500, takže on dal pětistovku starejch penězů a dostal korunu. A táta tenkrát dostal třicet, čtyřicet korun, protože my jsme neměli peníze, táta je dal vždycky do statku.

A protože v roce 1951 zemřel náš soused a zůstala po něm manželka s třemi malými dětmi tak se otec a další sousedé z vesnice jim snažili pomáhat sklídit pole, vymlátit obilí, protože měli malou mlátičku, tak se přetáhla mlátička k nim. No, a když teda už nevěděli, jak nás mají ještě víc zlikvidovat tak přišli a sebrali nám motor, mlátičku, drhlík na jetel a len. Motor odvezli do, tenkrát v tom roce 1954/1955 se zakládali strojně traktorový stanice, takže motor odvezli tam do stanice do Rudíkova a až po tom roce 1989 já jsem našel doklady o tom, tak jsme žádali, aby nám ho proplatili nebo něco a bylo nám řečeno, že to všechno propadlo ve prospěch státu, že se nic prostě nebude vracet a že nebude ani žádné odškodnění. Na naší mlátičce se mlátilo v Rudíkově, to prostě vzali a odvezli. Vzali nám i motorku a flintu. A to tu motorku nám sebrali a dostal ji ten okresní zplnomocněnec, kterej na ni jezdil na ty kontroly.

No a já jsem si chtěl po vojně dělat myslivecký zkoušky, ale byl jsem zavržený jako kulacký synek a tím pádem jsem žádný zkoušky dělat nemohl a na myslivost jsem zanevřel.

No a práce byla hodnocená jako jedna jednotka, to bylo ve družstvu, že byly pracovní jednotky, ale u toho státního statku byly pracovní třídy a ve třetí třídě byly dvě koruny třicet na hodinu a ve čtvrté třídě bylo dvě šedesát čtyři. Takže otec dělal osm hodin denně s koňma, od sedm do třech, od jedenácti do jedny měli přestávku, protože ráno o třičtvrtě na sedm a o třičtvrtě na jednu se šlo na rozkaz a třeba dopoledne se dělalo něco jiného než odpoledne a otec dělal osm hodin s konima, protože se dělalo do pěti hodin, takže za jeden den měl osmkrát dvě šedesát čtyři, že jo, protože byl ve čtvrté třídě. No, a když se seklo seno třeba ručně, já už v sedmnácti letech musel sekat klasicky kosou ručně tak jsme měli ve čtvrté třídě dvě šedesát čtyři na hodinu. A to tenkrát každá práce byla zařazená do nějaké třídy a podle toho byla platově ohodnocená, například nakládání hnoje bylo ve čtvrté třídě. A družstvech jak v Přeckově byla pracovní třída tak ve družstvech byly pracovní jednotky, ale jinak to bylo stejné.

No a já jsem ještě dělal i v kanceláři, takže jsem každý večer musel ty lidi obejít a musel jsem sepsat, co udělali, musel jsem to spočítat a ráno o třičtvrtě na sedm jsem to musel už mít vyvěšený na nástěnce, aby už bylo vidět, kdo kolik vydělal ten den před tím. Takže vlastně jsem celý dělal normálně se všema a ještě navíc jsem měl vždycky ještě odpoledne tu práci v kanceláři. A tu práci jsem měl proto, protože jsem měl tu mistrovku. No já jsem za tu práci v té kanceláři navíc, jsem měl třeba pětistovku za měsíc.

Kromě těch prací v těch třídách byly ještě práce v úkole, to bylo ještě zvlášť, třeba orání, seti, sečení a vláčení koněmi. A to jsem právě musel zjistit, kolik toho udělal, podíval jsem se do výměry, on to třeba řekl, ale já to musel ještě zkontrolovat. A na konci měsíce jsem tu úkoláky musel sečíst, udělat z toho výplatu a odvést to. A tohle jak to bylo úkolem, tak to bylo úplně zvlášť. Například když bylo práškování polí, jak se chodilo po poli a ručně se rozsypával ten prášek tak bylo třeba za úkol takhle udělat dva hektary a za jeden hektar bylo třicet korun.

Tu práci ráno rozdělil vedoucí správce a právě rozdal tu úkolovou a tu hodinou, tu třídní práci. A vlastně i během toho plnění, tak chodili ti správci na kontroly. A ten jeden, tak chodil s pejskem, měl takový boty jak hejtman vysoký, kožený černý jak nosili SSáci, stál vždycky někde schovanej a dalekohledem se díval, jak lidi dělají. A on chodil s pejskem a ten pejsek jak vždycky ucejtil lidi, tak za nima běžel a ten pejsek ho vždycky prozradil, že

tam někde v křoví je a že je pozuruje. A tam byl i traktor pásák a nikdo s ním nechtěl jezdit, tak jsem s ním jezdil já. Já už jsem jezdil s traktorem v šestnácti, protože nebyli traktoristi a nikdo nechtěl dělat. Se prstě dělalo úplně všechno.

No a moje babička šla do důchodu a brala devadesát korun. A šla do důchodu v tom roce 1955, kdy jsme vstoupili do statku a ona byla ročník 1894 a tak jí bylo 61 let a šla do důchodu. A umřela někdy, když jí bylo 94 a celou tu dobu brala důchod devadesát korun.

Nic nebylo, tepláky byly celoroční oblečení.

Příloha č. 3: Rozhovor s respondentem č. 3

Úplně nejvíc si pamatuju, jak mi zavřeli tatínka za přechovávání pašeráka, kdy to na něj tenkrát celé nahráli, protože měl dva statky, pozemky, majetek a chtěli se ho zbavit. Tátu tenkrát zavřeli na osmnáct let do Jáchymova, ale potom se dostal do Příbrami na uran a nakonec si odseděl třinácti a půl let. Moji celou rodinu, konkrétně teda mě, maminku, babičku (maminku minky) a mýho sourozence vystěhovali pryč z našeho statku.

Všechny nás jednoho večera vyhnali ven před statek a naložili na velký auto. Vůbec jsme nevěděli, kam nás vezou a co s náma bude. Auto najednou zastavilo a nás vyložili před prázdnou stájí. Moje maminka, když to tenkrát uviděla tak se strašně rozbředla, kde budeme bydlet a co tam budeme dělat. No, tak nás ještě té noci sbalili a zase nás převezli. Převezli nás teda do Překova do neudržované chalupy. No a tady se o nás všechny starala máma, která se stara i o babičku a táta byl mezitím těch třináct a půl let zavřenej.

Ten večer si moc dobře pamatuju. Na to bych nezapomněl, i kdybych chtěl. Byl už večer, tma a přšelo. Všichni jsme byli ve světnici, povídali si a já nevím no, prostě jsme byli všichni pohromadě no. A najednou nám někdo zaťukal na dveře. Táta byl takový opatrný a vůbec nechtěl otevírat, řekl, že budeme dělat, že to neslyšíme a normálně to chtěl přejít. Ale moje babička, tátova tchýně byla proti, protože to přece jen byla starší generace, která chtěla pomoci, takže než jsme se nadáli, tak babička už šla otevřít. První čeho jsem si všiml tak bylo těhotenské břicho, které ta paní měla, ale byl jsem malý, takže jsem byl doma ve světnici s maminkou a mohl se dívat pouze oknem, ale skrz otevřené dveře jsem slyšel, co venku ta paní s babičkou řešila. Moje babička ji okamžitě brala domů, protože viděla, že je v jiném stavu a že ji nemůže nechat v takovém dešti někde venku na ulici, ale to se nelíbilo mému tatínkovi, který byl zásadně proti. Jejich slušnost jim nedovolila na sebe navzájem zvednout hlas, ale jak jsem je oba znal, tak by na sebe nejradyji křičeli přes celou náves. Nakonec teda vyhrála babička a tu paní vzala domů. Tatínek se zavřel do místnosti a celý večer vůbec nevylézal. O tu těhotnou paní se starala maminka s babičkou. Dali jí najíst a půjčili jí čisté a suché oblečení. Ustlalo se jí v kuchyni, protože stále přšelo tak ji nechtěla babička nikam pustit.

Největší šok nás čekal ráno, kdy v kuchyni ráno nikdo nebyl. První co, tak rodiče nám začali kontrolovat věci, jestli nám něco ta paní nevezala. Nevzala nic. Ale najednou k nám před dům přijeli páni v černé limuzíně v těch kloboucích, kožených kabátech jak tenkrát ti STBáci byli oblečení, v kožených botách. Bez zaťukání, ohlášení bez ničeho nám vtrhli

do domu a nás všechny až na tatínka vyvedli na dvůr. Co přesně se dělo za těma dveřma nikdo neví.

Ale ta těhotná paní nebyla těhotná paní, byl to převlečený chlap. Celé tohle divadlo bylo na mého tátu tenkrát nachystané, aby konečně byla příležitost se ho zbavit a získat všechn jeho majetek. Takže vlastně mého tátu zatkli za to, že přechovává pašeráka.

Tohle si pamatuju nejlíp. Potom se mi to vše sesypalo dohromady a už sám pořádně nevím. To jsme potom byli v tom Přeckově a chodilo se normálně pracovat na státní statek. My si tam našli kamarády a museli jsme tam prostě začít žít normální život a co nejrychleji se všemu přizpůsobit. Ale tohle s tím tátou z hlavy nikdy nedostanu.